

الزامات حقوقی و قانونی اجرایی شدن اصل هشتم قانون اساسی

کد موضوعی: ۲۷۰

شماره مسلسل: ۱۰۳۱۹

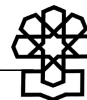
تیرماه ۱۳۸۹

دفتر: مطالعات فرهنگی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۲	۱. تحلیل اصل هشتم قانون اساسی
۴	۲. رویکردهای موجود در اجرای اصل هشتم قانون اساسی
۷	۳. مصادیق معروف و منکر
۱۲	۴. فرآیند قانونی امر به معروف و نهی از منکر
۱۳	۵. محدودیت‌های قانونی اجرای امر به معروف و نهی از منکر
۱۴	۶. بررسی سوابق قانونی اجرای اصل هشتم قانون اساسی
۱۶	۷. نقد و بررسی قوانین مرتبط
۲۲	نتیجه‌گیری
۲۶	پیوست‌ها
۴۷	منابع و مأخذ

الزامات حقوقی و قانونی اجرایی شدن اصل هشتم قانون اساسی

چکیده

اجرایی شدن اصل هشتم قانون اساسی نیازمند اتخاذ رویکردی معین در این زمینه و فراهم شدن الزامات قانونی، ساختاری و فرهنگی است. به‌طور کلی دو رویکرد عمده در این خصوص وجود دارد و هر رویکرد مبتنی بر پیش‌فرض‌ها و همراه با نقاط قوت و ضعفی است. علاوه بر این در زمینه اجرایی شدن اصل هشتم، قوانین، آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های متعددی تهیه و ابلاغ شده است. گزارش حاضر ضمن بررسی اقدامات صورت گرفته در این حوزه، الزامات حقوقی و قانونی اجرایی شدن اصل هشتم قانون اساسی را بررسی کرده است.

مقدمه

«امر به معروف و نهی از منکر» جزء اساسی‌ترین تعالیم و احکام اسلامی است که معطوف به سعادت فرد و سلامت جامعه اسلامی و مورد تأکید متون دینی و مورد تأیید عقل تدبیرگر بشری است. احیا و اجرای این فریضه مهم اسلامی مورد توجه تدوین‌کنندگان قانون اساسی جمهوری اسلامی بوده است به‌گونه‌ای که اصل هشتم قانون اساسی به این موضوع اختصاص یافته است. در این گزارش، تلاش شده تا ضمن ارائه تحلیلی از اصل هشتم قانون اساسی و برخی اقدامات در زمینه تدوین قوانین و آیین‌نامه‌ها، در راستای اجرای این اصل، به لوازم اجرایی شدن آن اشاره کنیم: اصل هشتم قانون اساسی مقرر می‌دارد: «در جمهوری اسلامی ایران، دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل، برعهده مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت. شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند».

۱. تحلیل اصل هشتم قانون اساسی

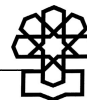
با توجه به جایگاه قانون اساسی به عنوان قانون مادر که قوانین عادی مصوب مجلس شورای اسلامی باید با آن همسو بوده و در راستای بسط محتوای آن و در جهت تحقق اهداف آن شکل بگیرد، تحلیل اصل هشتم به منظور ابهام‌زدایی از بایسته‌های اجرایی امر به معروف و نهی از منکر ضروری است. نکته قابل توجه این است که نباید گمان کرد اصل هشتم قانون اساسی تنها شامل اشاره‌ای به موضوع امر به معروف و نهی از منکر است، بلکه روشن است که این اصل، علاوه بر تأکید کلی بر امر به معروف و نهی از منکر، مبنا، ابعاد و معیار اجرای آن را نیز بیان کرده است.

۱-۱. مبنای امر به معروف و نهی از منکر

اصل هشتم، دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر را یک «وظیفه همگانی» می‌شمارد. این نگاه برخاسته از بینش اسلامی نسبت به حیات اجتماعی انسان‌هاست. انسان‌ها در حیات اجتماعی به دنبال برقراری پیوند روحی با یکدیگر در ابعاد اندیشه و احساسات بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و ترکیب حقیقی جامعه را به وجود می‌آورند. براساس تحلیل هستی‌شناسانه جامعه، افراد به دلیل ارتباط وسیع با دیگران و به دلیل تنفس در فضای فرهنگی جامعه، سرنوشت اجتماعی مشترکی می‌یابند.^۱ در حیات اجتماعی، فرد خود را مقابل محیطی می‌بیند که در تعامل با آن، شخصیتش شکل می‌گیرد، به این معنا که داشته‌های درونی او با اکتسابات از محیط ترکیب می‌شوند و هویت او را می‌سازد. براین اساس افراد از یکدیگر جدا نیستند و از فضیلت‌ها و رذیلت‌های یکدیگر تأثیر می‌پذیرند.

اگر اصل هشتم قانون اساسی، دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر را یک «وظیفه همگانی» می‌شمارد و نه امری مستحب و حاشیه‌ای، به این دلیل است که تحقق اهداف کلان جامعه اسلامی، بدون اقامه فریضه امر به معروف و نهی از منکر ممکن نیست. در بند «۱» از اصل سوم قانون اساسی «ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی براساس ایمان و تقوا و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی» به عنوان آرمان بلند و دورنمای جامعه اسلامی مطرح شده است. با در نظر گرفتن این هدف می‌توان گفت اجرای اصل هشتم قانون اساسی، درواقع وظیفه‌ای است که ادای حقوق اجتماعی بدون اجرایی ساختن آن ممکن نیست.

۱. مطهری، جامعه و تاریخ، ص ۳۳۹.

۲-۱. ابعاد امر به معروف و نهی از منکر

اصل هشتم قانون اساسی، ابعاد مختلف اجرای دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر را مشخص کرده است. براساس این اصل، امر به معروف و نهی از منکر باید در سه بعد ۱. مردم نسبت به یکدیگر، ۲. دولت نسبت به مردم، ۳. مردم نسبت به دولت، اجرا شود. تعیین ابعاد سه‌گانه اجرای امر به معروف و نهی از منکر، از این اهمیت برخوردار است که مبنای مناسبی برای قانونگذاری، نهادسازی و برنامه‌ریزی فراهم خواهد آورد. تحقق اصل هشتم در هر یک از ابعاد سه‌گانه، مقدمات و لوازم متناسب را می‌طلبد.

همچنین ابعاد سه‌گانه معرفی شده را می‌توان ملاک مناسبی برای ارزیابی عملکرد جامعه در زمینه اجرای این فریضه دانست. توضیح اینکه اجرای امر به معروف و نهی از منکر باید به‌گونه‌ای «متوازن» صورت گیرد. چنانچه در اجرای این فریضه تنها به یکی از ابعاد اکتفا شود، شاهد ناکارآمدی و عدم موفقیت در اجرای اصل هشتم خواهیم بود.

به‌علاوه، تفکیک ابعاد سه‌گانه یاد شده، در اصل هشتم، الهام‌بخش تحقیق و بررسی در این موضوع خواهد بود که اجرای امر به معروف و نهی از منکر در هر یک از این سه بعد چه تأثیری بر سایر ابعاد خواهد داشت؟ و اینکه کدام یک از ابعاد از اهمیت و اولویت بیشتری برخوردار است؟

۳-۱. معیار اجرای امر به معروف و نهی از منکر

اصل هشتم قانون اساسی با احاله تعیین شرایط و حدود و کیفیت امر به معروف و نهی از منکر به قانون، راهکار مهمی را در رفع ابهامات مسیر اجرا مشخص کرده است. همواره یکی از چالش‌های مهم اجرای این فریضه، جلوگیری از تبعات منفی اجرای نادرست آن است که خود به بی‌نظمی‌ها و تضییع حقوق دامن می‌زند و بلکه منکرات فراوان دیگری را به‌وجود می‌آورد. دخالت قانون علاوه‌بر اینکه سهم غیرقابل تردیدی در تأمین کارآمدی اجرای امر به معروف و نهی از منکر دارد از این جهت نیز دارای اهمیت است که امکان مطالبه و ارزیابی ضابطه‌مند مراحل مختلف فرآیند اجرای اصل هشتم قانون اساسی را فراهم می‌آورد.

براین‌اساس، تعیین مصادیق امر به معروف و نهی از منکر، سازمان و نهاد عمل‌کننده، مجریان و شیوه عملکرد از مهمترین اموری هستند که قانون باید نسبت به آن تعیین تکلیف کند. به‌موجب قانون اساسی، هیچ مرحله‌ای از فرآیند امر به معروف و نهی از منکر نباید از شمول و حاکمیت قانون خارج باشد. البته این نکته نیز باید مورد توجه قرار گیرد که در اجرای امر به معروف و نهی از منکر، ما با مسائل متغیر و سیال اجتماعی مواجه هستیم و تدوین قانون باید به‌گونه‌ای صورت بگیرد که مانع کارآمدی در عرصه اجرا نگردد و انعطاف‌پذیری لازم را تضمین کند.

۲. رویکردهای موجود در اجرای اصل هشتم قانون اساسی

با توجه به اهمیت اصل امر به معروف و نهی از منکر و سابقه آن در فقه اسلامی، از همان ابتدای پیروزی انقلاب اسلامی، اجرایی کردن آن مورد توجه رهبران انقلاب اسلامی بوده و به گونه‌ای که محتوای یکی از اصول قانون اساسی را به خود اختصاص داده است. اما در زمینه اجرا دو رویکرد کلی متفاوت مطرح شده است که در نظر گرفتن آنها برای تعیین بایسته‌های اجرای اصل هشتم قانون اساسی ضروری به نظر می‌رسد. یکی از این دو رویکرد، اجرای متمرکز امر به معروف و نهی از منکر است و دیگری شیوه غیرمتمرکز را کارآمد می‌داند.

۲-۱. رویکرد متمرکز

براساس این رویکرد برای اجرای اصل هشتم قانون اساسی، باید به تشکیل سازمان و نهادی ویژه اقدام کرد که از اختیارات کافی برخوردار باشد و بتواند به‌طور متمرکز وظایف ارشادی، نظارت و اجرا را محقق کند.

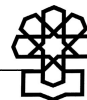
در پاره‌ای از موارد، تشکیل سازمان و نهادی ویژه به‌عنوان نمادی در نظر گرفته می‌شود که از اهمیت و ارزش فریضه امر به معروف و نهی از منکر حکایت می‌کند. طرفداران این رویکرد گاه به سخنان امام خمینی (ره) در آغاز پیروزی انقلاب اسلامی استناد می‌کنند که تشکیل ادارهای با موضوع امر به معروف و نهی از منکر را خواستار شده بودند.^۱

۲-۲. رویکرد غیرمتمرکز

انتخاب این رویکرد، مبتنی بر این پیش‌فرض است که اگر به محتوای فریضه امر به معروف و نهی از منکر توجه کنیم، نهادهای بسیاری را در نظام جمهوری اسلامی می‌یابیم که وظایف آنها در راستای اجرای این فریضه قابل تعریف هستند.

بخش‌های مختلف قوه قضائیه همچون سازمان بازرسی کل کشور، وزارتخانه‌هایی همچون

۱. امام خمینی (ره) در سال ۱۳۵۸ در حکمی خطاب به شورای انقلاب اسلامی چنین دستور دادند: «بسم الله الرحمن الرحیم، شورای انقلاب اسلامی به‌موجب این مرسوم مأموریت دارد که ادارهای به اسم امر به معروف و نهی از منکر در مرکز تأسیس نماید و شعبه‌های آن در تمام کشور گسترش پیدا کند و این اداره مستقل و در کنار دولت انقلاب اسلامی است و ناظر به اعمال دولت و ادارات دولتی و تمام اقشار مختلف است. به هر صورت که باشد جلوگیری نماید و حدود شرعیه را تحت نظر حاکم شرعی یا منصوب از قبل او، اجرا نماید و احدی از اعضای دولتی و قوای انتظامی حق مزاحمت به متصدیان این اداره نماند. در اجرای حکم و حدود الهی برای احدی مستثنا نیست حتی اگر خدای نخواست رهبر انقلاب یا رئیس دولت مرتکب چیزی شود که موجب حد شرعی است، باید در مورد او اجرا شود».

وزارت آموزش و پرورش، وزارت آموزش عالی، تحقیقات و فناوری، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در قوه مجریه بخش مهمی از نهادهای مسئول در اجرای امر به معروف و نهی از منکر را شامل می‌شوند. همچنین مجلس شورای اسلامی به‌عنوان نهاد قانونگذاری، نقش مهمی در فراهم آوردن بستری مناسب برای بسط معروف و جلوگیری از رواج منکر دارد. می‌توان به نهادهای یاد شده، مواردی همچون نیروی انتظامی، حوزه علمیه، ستادهای اقامه نماز جمعه، نهاد نمایندگی ولی فقیه در دانشگاه‌ها، سازمان تبلیغات اسلامی و سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی را اضافه کرد.

براساس رویکرد غیرمتمرکز، در مورد اجرای اصل هشتم قانون اساسی فعالیت‌های انجام شده در این نهادها باید مورد بررسی قرار گرفته و با شناخت آسیب‌ها و چالش‌های پیش روی آنها، با ارتقا و کارآمدسازی عملکرد نهادهای موجود، امر به معروف و نهی از منکر را در جامعه پیاده ساخت.

۳-۲. ارزیابی رویکردهای حاکم بر اجرای امر به معروف و نهی از منکر

در مقام ارزیابی دو رویکرد یاد شده، باید توجه داشت که هر یک از رویکردها ممکن است از قوت‌ها یا ضعف‌هایی برخوردار باشند. ممکن است رویکرد متمرکز، جایگاه امر به معروف و نهی از منکر را در جامعه ارتقا ببخشد و ضمانت اجرای قوی‌تری را برای این فریضه در عرصه ارشاد، نظارت و اجرا فراهم آورد و نیز اینکه به‌گونه‌ای بهتر می‌توان کارنامه عملکرد جامعه را در زمینه امر به معروف و نهی از منکر مورد ارزیابی قرار داد، چرا که نهاد و سازمان ویژه‌ای در مورد اصل هشتم قانون اساسی پاسخگو خواهد بود و مردم در پیگیری مطالبات خود، در موضوع امر به معروف و نهی از منکر دچار سرگردانی نخواهند بود.

اما در کنار نقاط قوت احتمالی یاد شده می‌توان برخی نقاط ضعف را نیز برشمرد. ازجمله اینکه با این واقعیت‌گریزناپذیر مواجه هستیم که در نظام جمهوری اسلامی بسیاری از وظایف مرتبط با امر به معروف و نهی از منکر را نهادهای مختلف عهده‌دار هستند.

تشکیل نهاد و سازمانی ویژه که به‌طور مستقل عهده‌دار وظیفه امر به معروف و نهی از منکر باشد، قطعاً اشکال فعالیت موازی را به‌دنبال خواهد داشت و در نتیجه ارزیابی و نظارت و پاسخگویی را با اختلال مواجه خواهد کرد.

از سوی دیگر رویکرد غیرمتمرکز در اجرای اصل هشتم قانون اساسی همچنان‌که می‌تواند به ارتقای جایگاه امر به معروف و نهی از منکر منجر شود، این نتیجه احتمالی را نیز به‌دنبال خواهد داشت که اقامه این فریضه اساسی جزء وظایف اختصاصی یک نهاد و سازمان مشخص تلقی گردد و دیگران از حضور در این عرصه و از ادای مسئولیت همگانی شانه خالی کنند.

۲-۴. رویکرد میانه

با توجه به نقاط قوت و ضعف دو رویکرد یاد شده، رویکرد میانه‌ای قابل طرح است که راه‌حل مناسب‌تری برای اجرای اصل هشتم قانون اساسی به‌نظر می‌رسد. در این رویکرد برای اقامه فریضه امر به معروف و نهی از منکر، تشکیل نهاد و سازمانی ویژه ضروری تلقی می‌شود، اما نه برای حضور مستقیم در اجرا بلکه برای ایجاد هماهنگی بین نهادهای مختلف و مرتبط. برای سیاستگذاری و برنامه‌ریزی، نظارت بر عملکرد و پیگیری مطالبات مردم و مسئولین. البته برای تضمین کارآمدی این نهاد که از آن می‌توان «سازمان هماهنگی امر به معروف و نهی از منکر»^۱ یاد کرد، باید در موارد زیر تدابیر مناسب اندیشیده گردد:

۱-۲-۴. پیشنهاد قانونی

با توجه به جایگاه هماهنگ‌کننده و نظارتی «سازمان هماهنگی امر به معروف و نهی از منکر»، این سازمان برای انجام وظایف سیاستگذاری، برنامه‌ریزی، نظارت و پیگیری و ایجاد هماهنگی بین نهادهای مختلف، نیازمند قانونی برآمده از مجلس شورای اسلامی است و نمی‌توان به آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های قوه مجریه و قضائیه اکتفا کرد. براساس آنچه در ساختار اداری حاکم است، همکاری و هماهنگی سایر نهادها بدون وجود الزام قانونی، هیچ ضمانتی نخواهد داشت.

۲-۲-۴. جایگاه متناسب با شأن نظارت بر سایر نهادها

برای تحقق اهداف نظارتی و امکان پیگیری کارآمد، «سازمان هماهنگی امر به معروف و نهی از منکر»، نباید از نظر ساختاری تابع نهادهای دیگر قرار گیرد. وابستگی به ولی فقیه، با مشارکت نهادهای رسمی و غیررسمی می‌تواند اساس تعیین سازمان امر به معروف و نهی از منکر قرار بگیرد.

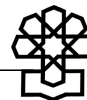
۳-۲-۴. تأمین منابع مالی مستقل

به‌نظر می‌رسد از مهمترین مؤلفه‌های تضمین جایگاه مستقل و غیرقابل نفوذ «سازمان هماهنگی امر به معروف و نهی از منکر»، عدم وابستگی مالی آن به سایر نهادها و تعیین ردیف بودجه مستقل در قوانین بودجه است.

۴-۲-۴. توان برقراری ارتباط مردمی

با توجه به اینکه عموم مردم مخاطب اصل هشتم قانون اساسی هستند و آگاهی و پیگیری مردم نقش مؤثری در تحقق معروف و نهی از منکر در جامعه دارد، «سازمان هماهنگی امر به معروف و نهی از منکر»، باید از امکان برقراری ارتباط مستمر و مستقیم با مردم برخوردار باشد.

۱. این امر در وظایف یازده‌گانه ستاد ایجاد امر به معروف و نهی از منکر وجود ندارد. این وظایف پیوست گزارش آمده است.

۲-۴-۵. توان ایجاد ارتباط با سایر نهادهای حاکمیتی

با توجه به اینکه نهادهای حاکمیتی هم از یکسو مجری اصل هشتم قانون اساسی هستند و هم ازسوی دیگر، خود در معرض امر و نهی قرار می‌گیرند، باید زمینه ارتباط متقابل «سازمان هماهنگی امر به معروف و نهی از منکر» با دیگر نهادهای حاکمیتی، فراهم شود.

۲-۴-۶. پیش‌بینی راهکارهای نظارت کارآمد بر عملکرد سایر نهادها

«سازمان هماهنگی امر به معروف و نهی از منکر»، بدون امکان نظارت بر سایر نهادهای حاکمیتی، کارآمد نخواهد بود. نظارت باید به‌گونه‌ای طراحی شود که از یکسو سایر نهادها در مقابل «سازمان هماهنگی امر به معروف و نهی از منکر»، پاسخگو باشند و ازسوی دیگر نباید به ایجاد اختلال در وظایف قانونی و ساختار مدیریتی سایر نهادها منجر گردد.

۲-۴-۷. پاسخگویی و الزام به ارائه گزارش

سازمان خود در قبال وظیفه‌ای که برای آن تعیین شده است باید پاسخگو باشد. بر همین اساس لازم است که در مورد کارنامه عملکرد خود نسبت به مردم، ولی فقیه و سایر نهادهای حاکمیتی پاسخگو باشد.

۳. مصادیق معروف و منکر

۳-۱. بایسته‌های قانونگذاری

یکی از مهمترین چالش‌های عملی امر به معروف و نهی از منکر، تعریف معروف و منکر و تعیین مصادیق آن است. با توجه به دشواری‌هایی که در مقام اجرا وجود دارد، عدم ارائه تعریف روشن و مبهم نهادن مصادیق آن، تبعات نامطلوبی را به دنبال خواهد داشت.

ازسوی دیگر تعاریفی که در متون فقهی از معروف و منکر ارائه شده است، تعاریفی کلی بوده که معضل ابهام را برطرف نمی‌سازد. به‌عنوان مثال در کتاب «جواهرالکلام» آمده است.

«معروف، هر کار خوب و پسندیده‌ای است که از طرف شارع به نیکی توصیف شده و فاعل آن به‌خوبی و نیکی آن عمل آگاه است و یا به آن (نیک بودن عمل) راهنمایی شده است و منکر هر کار زشت و ناپسندی است که فاعل آن زشتی و قباحت آن را شناخته و یا به آن (زشتی عمل) ارشاد و راهنمایی شده است»^۱.

همچنین با این واقعیت مواجه هستیم که جامعه همواره دچار تغییر و تحول می‌شود. پدیده‌های

۱. شیخ‌محمدحسن نجفی، جواهرالکلام، ج ۲۱، ص ۲۵۶.

جدیدی ظهور می‌کند که می‌تواند مصداق معروف یا منکر باشد ولی به دلیل نوپدید بودن آنها در قانون پیش‌بینی نشده است. از همین رو اصرار بر ارائه تعریف قانونی از معروف و منکر و تعیین مصادیق دقیق آن متن قانونی را دچار ناکارآمدی می‌کند.^۱

باید در تبیین معروف و منکر به گونه‌ای عمل کرد که از یکسو مفهوم معروف و منکر مبهم نماند و از سوی دیگر آن‌گونه مضیق تعریف نگردند که مجریان در دعوت به خیر و معروف و در جلوگیری از منکر دچار مشکل گردند. برای این هدف، در نظر گرفتن سه نکته زیر می‌تواند راهگشا باشد:

الف) ضرورت وجود متن قانونی

نمی‌توان به دلیل دشواری‌هایی که تعریف قانونی هرچند کلی از معروف و منکر به دنبال دارد، ضرورت وجود متن قانونی را نادیده گرفت. قانون، محل رجوع به منظور رفع ابهام است. موضوع امر به معروف و نهی از منکر را باید واقع‌بینانه مورد توجه قرار داد و احتمال ایجاد ابهام و اختلاف را در نظر گرفت و برای رفع آن پیش‌بینی لازم را ارائه کرد.

ب) ارائه ضوابط روشن

بنا به دلایل مطرح شده پیش‌بینی دقیق «مصادیق» معروف و منکر نه مطلوب است و نه ممکن، چرا که محدودیت غیرمنطقی ایجاد می‌کند و موجبات ناکارآمدی قانون را فراهم می‌آورد. اما به عنوان یک راه حل میانه می‌توان ضوابطی هرچند کلی را در قانون مورد تأکید قرار داد. ارائه ضوابطی روشن از یکسو به تعیین و احصای مصادیق نمی‌انجامد و بنابراین قانون از انعطاف‌پذیری لازم برخوردار می‌گردد. از سوی دیگر تعیین ضوابط، به میزان زیادی از ابهام جلوگیری می‌کند.

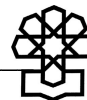
ج) پیش‌بینی هیئت کارشناسی

برای برون‌رفت از ابهاماتی که ممکن است در مسیر اجرای اصل هشتم قانون اساسی در مورد تعیین مصادیق معروف و منکر مطرح گردد، پیش‌بینی هیئتی (یا شورا یا کمیته‌ای) متشکل از کارشناسان مطلع از موازین دینی و واقعیت‌های اجتماعی، ضروری به نظر می‌رسد. البته این هیئت در ارزیابی خود از پدیده‌های اجتماعی به‌ویژه می‌تواند به قوانین مصوب و لازم‌الاجرا به‌ویژه قانون اساسی استناد کند.

۲-۳. منابع شناسایی مصادیق معروف و منکر

علاوه بر متون دینی، که بخش عمده‌ای از آن به معرفی معروف و منکر و ضوابط شناسایی آن اختصاص دارد، با مراجعه به اصول مختلف قانون اساسی، درمی‌یابیم که بسیاری از ضوابط

۱. تعیین مصادیق منکر و معروف از جمله مهمترین وظایف ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر است.

شناسایی معروف و منکر - با الهام از تعالیم اسلامی - در آن مندرج است و در نتیجه می‌توان قانون اساسی را به‌عنوان منبع مناسبی برای تعیین ضوابط و حتی تعیین مصادیق معروف و منکر در نظر گرفت و به آن استناد کرد.

همچنین در کنار قانون اساسی، برخی دیگر از قوانین عادی مصوب مجلس شورای اسلامی را می‌توان سراغ گرفت که قابلیت آن را دارد که برای شناسایی ضوابط و مصادیق معروف و منکر مورد استفاده قرار گیرند. وجود این قوانین مرتبط، عامل مهمی است که ضرورت احصای مصادیق معروف و منکر را منتفی می‌سازد. مجریان برای این منظور می‌توانند به سایر قوانین نیز مراجعه کنند. در ادامه با مرور بر اصول قانون اساسی، بر این موضوع تأکید خواهیم کرد که هرچند درک صحیح از مصادیق معروف و منکر اهمیت دارد، اما قوانین جمهوری اسلامی در این زمینه، ناتوان از ارائه راهنمایی‌های لازم نیست.

۳-۳. مصادیق معروف و منکر در قانون اساسی

قانون اساسی یکی از منابع مناسب و قابل استنادی برای شناسایی ضوابط و مصادیق معروف و منکر در کنار سایر منابع است که در ادامه به اصولی که می‌تواند در این زمینه راهنما قرار گیرد مرور خواهیم نمود. لازم به توضیح است که مقصود از ذکر این اصول، معروف یا منکر دانستن آنها نیست بلکه صرفاً به‌عنوان منبع شناسایی معروف و منکر در نظر گرفته شده است.

در اصل سوم قانون اساسی، مهمترین اهداف نظام جمهوری اسلامی ذکر شده است. در این اصل آمده است:

دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را برای امور زیر به‌کار برد.

۱. ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی براساس ایمان و تقوا و مبارزه با کلیه مظاهر فساد و تباهی.

۲. بالا بردن سطح آگاهی‌های عمومی در همه زمینه‌ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه‌های گروهی و وسایل دیگر.

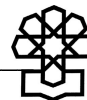
۳. آموزش و پرورش و تربیت‌بدنی رایگان برای همه، در تمام سطوح و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.

۴. تقویت روح بررسی و تتبع و ابتکار در تمام زمینه‌های علمی، فنی، فرهنگی و اسلامی از طریق تأسیس مراکز تحقیق و تشویق محققان.

۵. طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب.

۶. محور هرگونه استبداد و خودکامگی و انحصارطلبی.
 ۷. تأمین آزادی‌های سیاسی و اجتماعی در حدود قانون.
 ۸. مشارکت عامه مردم در تعیین سرنوشت سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خویش.
 ۹. رفع تبعیضات ناروا و ایجاد امکانات عادلانه برای همه، در تمام زمینه‌های مادی و معنوی.
 ۱۰. ایجاد نظام اداری و صحیح و حذف تشکیلات غیرضرور.
 ۱۱. تقویت کامل بنیه دفاع ملی از طریق آموزش نظامی عمومی برای حفظ استقلال و تمامیت ارضی نظام اسلامی کشور.
 ۱۲. پی‌ریزی اقتصاد صحیح و عادلانه برطبق ضوابط اسلامی جهت ایجاد رفاه و رفع فقر و برطرف ساختن هر نوع محرومیت در زمینه‌های تغذیه و مسکن و کار و بهداشت و تعمیم بیمه.
 ۱۳. تأمین خودکفایی در علوم و فنون و صنعت و کشاورزی و امور نظامی و مانند اینها.
 ۱۴. تأمین حقوق همه‌جانبه افراد از زن و مرد و ایجاد امنیت قضایی عادلانه برای همه و تساوی عموم در برابر قانون.
 ۱۵. توسعه و تحکیم برادری اسلام و تعاون عمومی بین همه مردم.
 ۱۶. تنظیم سیاست خارجی کشور براساس معیارهای اسلام، تعهد برادرانه نسبت به همه مسلمانان و حمایت بی‌دریغ از مستضعفان جهان.
- در اصل چهارم بر ضرورت توجه به موازین اسلامی به‌عنوان مبنا و معیار کلیه قوانین جمهوری اسلامی توجه شده است.
- اصل پنجم و ششم، جایگاه حیاتی و مهم امام و امت را یادآور می‌شود.
- اصل هفتم، به مشورت و مشارکت در تصمیم‌گیری و اداره امور کشور می‌پردازد.
- در اصل هشتم، امر به معروف و نهی از منکر توجه شده است.
- موضوع اساسی اصل نهم قانون اساسی، آزادی، استقلال، وحدت و تمامیت ارضی کشور است.
- در اصل دهم، پاسداری از قداست و استواری خانواده مورد تأکید قرار گرفته است.
- در اصل یازدهم، به کوشش پیگیر برای تحقق وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام توجه شده است.
- اصل دوازدهم، سیزدهم و چهاردهم به رعایت حقوق پیروان مذاهب دیگر اسلامی و نیز به حقوق اقلیت‌های دینی پرداخته است.
- در اصل پانزدهم تا هجدهم به جایگاه زبان فارسی، یادگیری زبان عربی به‌عنوان زبان قرآن، تاریخ هجری و روز جمعه و پرچم ایران به‌عنوان نمادهایی از هویت اسلامی و ایرانی یاد شده است.

در فصل سوم با عنوان حقوق ملت اصولی آمده است که می‌تواند در تشخیص ضوابط و مصادیق معروف و منکر به‌کار آید.

بنابر اصل نوزدهم، مردم ایران از هر قوم و قبیله‌ای که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود.

به‌موجب اصل بیستم، همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و از همه حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلام برخوردارند. در اصل بیست‌ویکم به حقوق زن پرداخته شده است.

اصول بیست‌ودو تا بیست‌وپنجم بر مصونیت حیثیت، جان، حقوق، مسکن و شغل اشخاص، ممنوعیت تفتیش عقاید، آزادی نشریات و مطبوعات و نیز ممنوعیت بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابره تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هرگونه تجسس در محدوده قانون تأکید دارد.

در اصل بیست‌وششم بر آزادی احزاب، جمعیت‌ها، انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دینی شناخته شده مشروط بر عدم نقض اصول استقلال، آزادی، وحدت ملی، موازین اسلامی و اساس جمهوری اسلامی تأکید شده است و نیز اینکه هیچ‌کس را نمی‌توان از شرکت در آنها منع کرد یا به شرکت در یکی از آنها مجبور ساخت.

بنابر اصل بیست‌وهفتم، تشکیل اجتماعات و راهپیمایی‌ها، بدون حمل سلاح، به شرط آنکه محل به مبانی اسلامی نباشد آزاد است.

در اصل بیست‌وهشتم تا سی‌ویکم بر مواردی همچون حق انتخاب شغل، برخورداری از تأمین اجتماعی، آموزش و پرورش رایگان، داشتن مسکن مناسب تأکید شده است.

اصول سی‌ودو تا سی‌ونه، بر لزوم رعایت قانون در همه مراحل دستگیری و دادرسی و مجازات تأکید شده است.

در اصل چهل، آمده است: هیچ‌کس نمی‌تواند اعمال خویش را وسیله اضرار به غیر یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد.

در اصل چهل‌وسوم از استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی او، به‌عنوان اهداف اقتصادی نظام جمهوری اسلامی یاد شده است و نیز در بندهای «۴»، «۵» و «۶» از همین اصل به‌عنوان بخشی از ضوابط اقتصادی آمده است:

بند «۴» - رعایت آزادی انتخاب شغل و عدم اجبار افراد به کاری معین و جلوگیری از بهره‌کشی از کار دیگری.

بند «۵» - منع اضرار به غیر از انحصار و احتکار و ربا و دیگر معاملات باطل و حرام.
بند «۶» - منع اسراف و تبذیر در همه شئون مربوط به اقتصاد، اعم از مصرف، سرمایه‌گذاری، تولید، توزیع و خدمات.

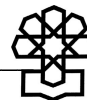
بنابر اصل **چهل و هفتم** مالکیت شخصی که از راه مشروع باشد محترم است.
در اصل **چهل و نهم** آمده است: دولت موظف است ثروت‌های ناشی از ربا، غصب، رشوه، اختلاس، سرقت، قمار، سوءاستفاده از موقوفات، سوءاستفاده از مقاطعه‌کاری‌ها و معاملات دولتی، فروش زمین‌های موات و مباحات اصلی، دایر کردن اماکن فساد و سایر موارد غیرمشروع را گرفته و به صاحب حق رد کند.

در اصل **پنجاهم** بر حفاظت از محیط زیست تأکید شده است.
براساس اصل **پنجاه و هشتم** هیچ‌کس نمی‌تواند حق حاکمیت بر سرنوشت را از انسان سلب نماید.
این اصول بخشی از مهمترین موارد معروف و منکر در جامعه اسلامی را معرفی می‌کنند و به خوبی نشان می‌دهند که بسیاری از ضوابط و مصادیق تشخیص معروف و منکر در قانون اساسی پیش‌بینی شده است و از آن قابل استخراج است. همچون قانون اساسی، دیگر قوانین مصوب مجلس شورای اسلامی نیز می‌تواند به‌عنوان منبع تشخیص مورد توجه قرار بگیرد. نتیجه اینکه در زمینه اجرای امر به معروف و نهی از منکر، اگرچه تعیین مصادیق معروف و منکر از اهمیت بالا برخوردار است، اما در شرایط فعلی مانع عمده محسوب نمی‌گردد.

۴. فرآیند قانونی امر به معروف و نهی از منکر

یکی از اموری که در زمینه امر به معروف و نهی از منکر باید در مورد آن ابهام‌زدایی صورت بگیرد، فرآیند اجرای اصل هشتم است. این مسئله از آن جهت دارای اهمیت است که اجرای نادرست امر به معروف و نهی از منکر، خود یک منکر تلقی می‌شود که ممکن است به تضییع حقوق مادی و معنوی دیگر افراد منجر گردد.

به این دلیل از عنوان «فرآیند قانونی» یاد می‌کنیم که لازم است در راستای دفاع از حقوق افراد و اجرای درست امر به معروف و نهی از منکر، ضوابط لازم‌الاجرا به‌درستی و دقت در متون قانونی مورد تصریح قرار گیرد. تعیین ضوابط و فرآیند اجرای امر به معروف و نهی از منکر در مورد نحوه اعمال نظارت، پیگیری و ارائه گزارش‌های عمومی از اهمیت ویژه برخوردار خواهد بود، چرا که در این موارد از یک‌سو با حقوق افراد مواجه هستیم و از سوی دیگر با حقوق و وظایف دیگر نهادها و شخصیت‌های حقوقی.

قطعاً انتخاب رویکرد «متمرکز» یا «غیرمتمرکز» در اجرای اصل هشتم قانون اساسی، در طراحی فرآیند امر به معروف و نهی از منکر، مؤثر خواهد بود؛ اما در هر صورت، فرآیند و تشریفات پیگیری امر به معروف و نهی از منکر نباید به گونه‌ای تعیین شود که زمینه‌ساز تداخل در اجرای وظایف با اختیارات و مسئولیت‌های دیگر نهادها گردد.

۵. محدودیت‌های قانونی اجرای امر به معروف و نهی از منکر

از دیگر اموری که باید از طریق قانون نسبت به آنها ابهام‌زدایی صورت گیرد، معین بودن محدودیت‌های قانونی است. در این مورد نیز همچون تعیین مصادیق معروف و منکر، منابع قانونی وجود دارند که لازم‌الاجرا هستند. بنابراین چه بسا نیازی به تصویب قوانین مستقل نباشد، اما در تدوین آیین‌نامه‌ها و تعیین نحوه و مبنای نظارت و پیگیری اجرای اصل هشتم قانون اساسی باید مورد توجه قرار گیرد.

همچنین این نکته قابل توجه است که محدودیت‌های اجرای اصل هشتم خود می‌تواند الهام‌بخش تعیین برخی مصادیق منکر نیز واقع گردد.

۵-۱. محدودیت‌های قانونی اجرای امر به معروف و نهی از منکر در قانون اساسی

در ادامه بعضی از اصول قانون اساسی که با موضوع محدودیت‌های قانونی امر به معروف و نهی از منکر مرتبط هستند مرور خواهد شد:

اصل بیست‌ودوم: حیثیت، جان، مال، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند.

اصل بیست‌وسوم: تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ‌کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مؤاخذة قرار داد.

اصل بیست‌وچهارم: نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه محل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد.

اصل بیست‌وپنجم: بازرسی و نرساندن نامه‌ها، ضبط و فاش کردن مکالمات تلفنی، افشای مخابرات تلگرافی و تلکس، سانسور، عدم مخابره و نرساندن آنها، استراق سمع و هرگونه تجسس ممنوع است مگر به حکم قانون.

۵-۲. محدودیت‌های قانونی اجرای امر به معروف و نهی از منکر در فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی (ره)

در همین زمینه فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی (ره) خطاب به قوه قضائیه و ارگان‌های اجرایی قابل توجه است که بخش‌هایی از آن در پیوست ۱ گزارش آمده است. اصول یاد شده از قانون اساسی در کنار مواد مندرج در قانون مجازات اسلامی، قانون آیین دادرسی در امور کیفری و دیگر قوانین به‌خوبی محدودیت‌های امر به معروف و نهی از منکر را نشان می‌دهند. بنابراین می‌توان گفت هرچند معین بودن محدودیت‌های قانونی امر به معروف و نهی از منکر، موضوعی لازم و جدی شمرده می‌شود، اما وجود این دسته از قوانین از عدم نیاز جدی به تصویب قوانینی که عهده‌دار محدودیت‌های قانونی امر به معروف و نهی از منکر باشد خبر می‌دهد.

۶. بررسی سوابق قانونی اجرای اصل هشتم قانون اساسی

موضوع امر به معروف و نهی از منکر، در بسیاری از قوانین، مورد توجه بوده است که در برخی موارد، این موضوع، مسئله‌ای حاشیه‌ای و در ضمن شرح وظایف نهادهای رسمی به آن اشاره شده است و در برخی موارد نیز امر به معروف و نهی از منکر جایگاهی اصلی در تدوین قانون داشته است و به‌عبارت دیگر این دسته از قوانین، به‌منظور اجرای اصل هشتم قانون اساسی تهیه و تنظیم شده‌اند که در ادامه به فهرست برخی از قوانین اشاره می‌کنیم.

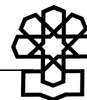
۶-۱. قانون فعالیت احزاب، جمعیت‌ها و انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های دین شناخته شده (۱۳۶۰/۸/۷)

به‌موجب ماده (۳) این قانون، انجمن اسلامی هر واحد اداری، آموزشی، صنعتی یا کشاورزی، تشکیلاتی است مرکب از اعضای داوطلب همان واحد که هدف آن شناخت و شناساندن اسلام، امر به معروف و نهی از منکر تبلیغ و گسترش انقلاب اسلامی باشد.

۶-۲. آیین‌نامه اجرایی فعالیت انجمن‌های اسلامی (۱۳۶۲/۷/۱۰)

- در بند «ب» ماده (۳) به شیوه‌های امر به معروف و نهی از منکر اشاره شده است: برخورد اصلی، منطقی و ارشادی با کلیه مظاهر فساد و ...

- تذکر و نصیحت برادرانه و اسلامی به هر یک از مسئولین و افراد در شرایط لازم و ...

همچنین آمده است: «مراتب زیر در امر به معروف و نهی از منکر مورد توجه قرار گیرد:

- ارشاد خصوصی،

- تذکر کتبی، منطقی و مستدل به مقام مسئول،

- انعکاس به مقامات مافوق از طریق مسئول انجمن اسلامی.

۳-۶. آیین‌نامه اجرایی انجمن‌های اسلامی واحدهای اداری (۱۳۶۸/۵/۷)

در بند «ب» آیین‌نامه آمده است:

اهتمام در تحقق بخشیدن امر به معروف و نهی از منکر برای پاسداری از ارزش‌های اسلامی

از طریق:

- برخورد اصولی و منطقی و ارشادی با کلیه مظاهر فساد و تباهی در جهت ایجاد محیط سالم

و مساعد برای رشد و شکوفایی فضایل اخلاقی.

- تماس و مذاکره خصوصی با توجه به مراتب امر به معروف و نهی از منکر در چارچوب

احکام شرعی.

- گزارش کتبی، مستدل و محرمانه به مقام مسئول.

- گزارش موضوع به مقامات ذیصلاح نظیر حراست، هیئت رسیدگی به تخلفات اداری،

کمیته‌های انضباطی و مقامات دستگاه مربوط و در صورت عدم اخذ نتیجه به مسئولان کشور.

۴-۶. قانون خطمشی کلی و اصول برنامه‌های سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی

ایران (مصوب سال ۱۳۶۱ مجلس شورای اسلامی)

۵-۶. قانون اهداف و وظایف وزارت آموزش و پرورش مصوب سال ۱۳۶۶ مجلس

در ماده (۲) این قانون آمده: «تقویت روحیه دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر به‌عنوان

وظیفه‌ای همگانی و متقابل است».

۶-۶. راهکارهای اجرایی قانون برنامه سوم توسعه، بخش فرهنگ و هنر تبلیغات

اسلامی (۱۳۷۹)

در این سند در مورد امر به معروف و نهی از منکر آمده است: «سازمان صداوسیما و دستگاه‌های

فرهنگی کشور موظفند مطالعات و تحقیقات لازم را درخصوص گسترش وظیفه امر به معروف و

نهی از منکر و ترویج فرهنگ نظارت همگانی به عمل آورده و نسبت به تولید برنامه‌ها و محصولات فرهنگی متناسب با این امر اقدام کنند».

۶-۷. قانون برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۳)

در ماده (۱۰۶) این قانون آمده است: «دولت مکلف است به منظور تعمیق ارزش‌ها، باورها، فرهنگ معنویت و نیز حفظ هویت اسلامی، ایرانی، اعتلای معرفت دینی و توسعه فرهنگ قرآنی اقدام زیر را انجام دهد: بسط آگاهی‌ها و فضایل اخلاقی در میان اقشار مختلف مردم و زمینه‌سازی اقدام‌های لازم برای ایجاد فضای فرهنگی سالم و شرایط مناسب برای احیای فریضه امر به معروف و نهی از منکر و اهتمام به آن».

۶-۸. بخشنامه معاون اجرایی رئیس‌جمهور در خصوص تشکیل شوراهای امر به معروف و نهی از منکر در دستگاه‌های دولتی (۱۳۸۵)

۶-۹. دستورالعمل تشکیل شوراهای امر به معروف و نهی از منکر در واحدهای ادارات، کارخانجات و تشکلهای مردمی (۱۳۸۵)

۶-۱۰. «آیین‌نامه ستاد پیشگیری و حفاظت اجتماعی»

۷. نقد و بررسی قوانین مرتبط

۷-۱. نقد و بررسی لایحه «دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر» (پایوست ۲)

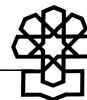
این لایحه که توسط معاونت حقوقی دولت هشتم تهیه شده بود هرچند به مجلس تقدیم نشد، اما نقد و بررسی آن می‌تواند در یافتن بایسته‌های قانونگذاری در این موضوع کمک نماید.

این لایحه با یک مقدمه در ۲۱ ماده تنظیم شده است که به برخی نکات مهم و قابل توجه آن اشاره خواهیم کرد. در ماده (۲) واژه معروف و منکر این‌گونه تعریف شده‌اند:

«معروف و منکر: هرگونه فعل یا ترک فعلی است که در قوانین و مقررات یا مسلمات شرعی

مورد امر قرار گرفته یا ممنوع شده باشد».

این تعریف از این جهت می‌تواند موارد اشکال قرار گیرد که معروف و منکر را با واجب و حرام

همسان دانسته است. درحالی که در متن اصل هشتم قانون اساسی، در کنار امر به معروف و نهی از منکر، عبارت «دعوت به خیر» نیز آمده است که لزوماً به امور واجب منحصر و محدود نیست. همچنین این تعریف بسیار کلی بوده و ضابطه روشنی را برای تشخیص ارائه نمی‌نماید. مواد (۳)، (۴)، (۵)، (۶) و (۷) به محدودیت‌های امر به معروف و نهی از منکر پرداخته است که چیزی جز تکرار برخی اصول قانون اساسی یا دیگر مقررات جزایی نیست. در ماده (۷) آمده است: «امر به معروف و نهی از منکر صرفاً از طریق تذکر و ارشاد و راهنمایی (کتبی یا شفاهی) و با حفظ احترام شخص ممکن است».

دو نکته در مورد این ماده قابل توجه است. اول اینکه گویا نگاهی کاملاً فردی بر نویسندگان این قانون حاکم بوده است؛ چرا که امر به معروف و نهی از منکر نه به صورت مستقیم بلکه به صورت غیرمستقیم نیز قابل تصور است. به این معنا که فردی با مشاهده یک معضل اجتماعی، پیگیری آن را از مقامات و نهادهای مسئول مطالبه نماید و یا اینکه در صورت مشاهده یک جرم و خلافی که در حال وقوع است و یا اینکه رخ داده است، به مقامات و نهادهای مسئول اطلاع‌رسانی کند.

این نکته به‌ویژه در مورد امر به معروف و نهی از منکر مردم نسبت به دولت قابل طرح است. چگونه می‌توان از یک فرد توقع داشت که بتواند به‌طور مستقیم یک مسئول بلندپایه و یک نهاد و سازمان را مورد خطاب قرار دهد. در اینجا نیازمند نهاد واسط هستیم که با اختیارات و جایگاه قانونی وظیفه انتقال و پیگیری مطالبات شهروندان عادی را به‌عهده بگیرد.

نکته دیگر اینکه در متن قانون، هیچ تضمینی برای حمایت از امر به معروف و نهی از منکر پیش‌بینی نشده است. هرچند در ماده (۱۱) آمده است: «هیچ شهروندی را نمی‌توان به دلیل انجام آن مورد تعرض یا تعقیب قرار داد». اما این جمله نمی‌تواند برای امر به معروف و نهی از منکر مصونیت‌بخش باشد. ضرورت حمایت از امر به معروف و نهی از منکر نیز لزوم پیش‌بینی نهاد واسط را توضیح می‌دهد.

از نقاط امتیاز لایحه، تفکیک حوزه‌های امر به معروف و نهی از منکر به سه حوزه مردم نسبت به مردم، مردم نسبت به دولت و دولت نسبت به مردم است.

الف) حوزه مردم نسبت به مردم

در مورد حوزه مردم نسبت به مردم، گویا این‌گونه تصور شده است که دولت نسبت به این حوزه هیچ مسئولیتی ندارد. اما به نظر می‌رسد هرچند در این حوزه، مردم نسبت به یکدیگر امر به معروف و نهی از منکر و دعوت به خیر می‌کنند، اما دولت نسبت به فرهنگ‌سازی دارای مسئولیت و وظیفه است. به علاوه باید توجه داشت که عرصه اجرا نیازمند فراهم کردن بسترهای قانونی نیز هست که برای تحقق آن دولت را نمی‌توان برکنار از وظیفه دانست.

ب) حوزه مردم نسبت به دولت

لایحه، در حوزه مردم نسبت به دولت، در مواد (۱۰)، (۱۱) و (۱۲) بر حق غیرقابل تعرض امر به معروف و نهی از منکر مردم تأکید کرده است؛ اما هیچ تضمینی برای پاسخگویی مسئولین و هیچ فرآیندی را برای پیگیری مشخص ننموده است. طبیعی است که اگر در تعالیم و احکام اسلامی بر امر به معروف و نهی از منکر تأکید شده است، تنها تذکر و مطالبه مورد نظر نبوده است، بلکه مقصود اصلی، تحقق معروف و محو منکر بوده است که در حکومت اسلامی باید زمینه آن از طریق الزام به پیگیری و پاسخگویی فراهم شود.

البته در ماده (۱۴) لایحه آمده است: «دستگاه‌های دولتی مکلفند انتقادات و پیشنهادات مردمی و تذکرات آنان در مورد عملکردهای خود را از طریق روابط عمومی‌ها و ادارات مربوط دریافت و هر ماهه گزارشی از انتقادات، پیشنهادات و تذکرات و نحوه ترتیب اثر دادن به آنها را تنظیم کرده و از طریق رسانه‌های همگانی به اطلاع مردم برسانند». اما طبیعی است بدون در نظر گرفتن ضمانت اجرای لازم، این ماده قانونی، چیزی بیش از یک توصیه محسوب نمی‌گردد.

ج) حوزه دولت نسبت به مردم

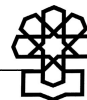
در ماده (۱۳) لایحه در این حوزه، آمده است که «دستگاه‌های دولتی مکلفند در حدود وظایف و اختیارات مصرح قانونی خود نسبت به امر به معروف و نهی از منکر اقدام کنند» و نیز در مواد (۱۵) و (۱۶) به موضوع ارتقای سطح آگاهی‌های عمومی از طریق آموزش و اطلاع‌رسانی اشاره شده است و اینکه «سازمان صداوسیما مکلف است بخشی از زمان برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی خود (حداقل ۵ درصد از هر کدام) را برای توسعه و تعمیق فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر اختصاص دهد».

روشن است که لایحه در این حوزه فارغ از مشکلات عرصه اجرا بوده است و وظایف روشنی را برعهده نهادهای دولتی ننهاده است.

د) شورای عالی امر به معروف و نهی از منکر

در ماده (۱۹) لایحه، تشکیل شورای عالی امر به معروف و نهی از منکر پیش‌بینی شده است که وظایف آن چنین ذکر شده است، توسعه و تعمیق و ایجاد هماهنگی در انجام فریضه امر به معروف و نهی از منکر و حمایت از این حق شهروندی، نظارت بر حسن اجرای این قانون، ارائه راهکارهای اجرایی لازم برای نهادینه کردن حق مزبور، ارائه گزارش سالیانه از نحوه اجرای قانون به رهبری و مردم. ترکیب شورا به این ترتیب شده است:

۱. رئیس‌جمهور،

۲. رئیس مجلس شورای اسلامی،
 ۳. رئیس قوه قضائیه،
 ۴. نماینده مقام معظم رهبری (در صورت صلاحدید)،
 ۵. وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی،
 ۶. وزیر کشور،
 ۷. وزیر دادگستری،
 ۸. وزیر آموزش و پرورش،
 ۹. رئیس سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران،
 ۱۰. رئیس سازمان تبلیغات اسلامی،
 ۱۱. رئیس سازمان ملی جوانان،
 ۱۲. دو نفر صاحب‌نظر مسائل اجتماعی به انتخاب رئیس‌جمهور.
- در بررسی نحوه ترکیب شورا به نظر می‌رسد که از جایگاه مهم نهادهای غیردولتی مانند حوزه علمیه غفلت صورت گرفته است.

براساس ماده (۲۰) ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر تشکیل خواهد شد، اما هیچ‌گونه پیش‌بینی در مورد چگونگی تشکیل آن در قانون صورت نگرفته است.

۲-۷. نقد و بررسی بخشنامه معاون اجرایی رئیس‌جمهور در خصوص تشکیل شوراهای

امر به معروف و نهی از منکر در دستگاه‌های دولتی (پیوست ۳)

بخشنامه معاون اجرایی رئیس‌جمهور در دولت نهم، شامل ۶ ماده است که موضوع آن تشکیل شوراهای امر به معروف و نهی از منکر در دستگاه‌های دولتی است.

در ماده (۱) این بخشنامه آمده: «تمامی دستگاه‌ها نسبت به تشکیل شوراهای امر به معروف و نهی از منکر و تقویت و حمایت آن با هماهنگی ستاد امر به معروف و نهی از منکر اقدام کنند».

در ماده (۳) بخشنامه نیز ایجاد آشنایی با فریضه امر به معروف و نهی از منکر وظیفه سازمان‌ها در نظر گرفته شده است: «آموزش عمومی کارکنان دولت در جهت آشنایی هر چه بیشتر آنان با فریضه امر به معروف و نهی از منکر در دستور کار تمامی دستگاه‌های مشمول این بخشنامه قرار گیرد».

به نظر می‌رسد دستگاه‌های مختلف به موجب این بخشنامه موظف هستند در جهت ایجاد آشنایی مردم با فریضه امر به معروف و نهی از منکر تلاش کنند و این هدف، غیر از اصل «اجرای امر به معروف و نهی از منکر» است که در اصل هشتم قانون اساسی مورد توجه قرار گرفته است. آشنا

کردن مردم با امر به معروف و نهی از منکر، تنها مقدمه‌ای برای تحقق عملی امر به معروف و نهی از منکر است که به نظر می‌رسد در این بخشنامه به آن اکتفا شده است.

نکته قابل توجه دیگر این است که تنظیم‌کنندگان امر به معروف و نهی از منکر را در سه حوزه مردم نسبت به مردم، مردم نسبت به دولت و دولت نسبت به مردم در نظر گرفته و پیش‌بینی در مورد فراهم آوردن زمینه امر به معروف و نهی از منکر توسط مردم نسبت به دولت صورت نگرفته است. در این بخشنامه شوراهایی که تشکیل خواهد شد موظف به همکاری و هماهنگی با ستاد امر به معروف و نهی از منکر هستند و به موجب ماده (۶) ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر در پایان هر سال گزارش نحوه اقدام و همکاری دستگاه‌ها را در اجرای بخشنامه تهیه و ارسال می‌کند.

۷-۳. نقد و بررسی دستورالعمل تشکیل شوراهای امر به معروف و نهی از منکر در واحدهای ادارات، کارخانجات و تشکلهای مردمی (پیوست ۴)

این دستورالعمل نیز تنها تشکیل شوراهایی را مورد توجه قرار داده است که باید در راستای ترویج فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر به معنای ایجاد آشنایی مخاطبان و مردم تلاش کنند. اما در مورد اینکه براساس چه ضوابط و کدام فرآیند، امر به معروف و نهی از منکر عملی گردد، هیچ‌گونه پیش‌بینی صورت نگرفته است.

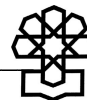
بنابراین، می‌توان گفت که حاصل اقدامات شوراهایی که تشکیل خواهد شد جز اقدامات تبلیغی و آموزشی به‌منظور ایجاد آشنایی با فریضه امر به معروف و نهی از منکر نخواهد بود.

۷-۴. نقد و بررسی «آیین‌نامه ستاد پیشگیری و حفاظت اجتماعی» (پیوست ۵)

این آیین‌نامه که از سوی قوه قضائیه تهیه و تنظیم شده و برای احیای امر به معروف و نهی از منکر در نظر گرفته شده است؛ اما از بین سه حوزه امر به معروف و نهی از منکر، تلاش کرده امر به معروف و نهی از منکر دولت نسبت به مردم را از طریق سازماندهی بخشی از مردم توسط قوه قضائیه ساماندهی کند. در مقدمه این آیین‌نامه آمده است:

«مدعی‌العموم وظیفه نظارتی وسیعی در جامعه دارد و باید از جامعه حفاظت و صیانت کند. بنابراین در جهت انجام نظارت و حفاظت از جامعه و برای کاهش وقوع جرائم و اخذ اطلاعات صحیح از میان مردم و احیای سنت حسنه امر به معروف و نهی از منکر و سازماندهی جوانان متدین مساجد، محلات و شهرهای استان و برقراری ارتباط همه اقشار با تشکیلات قضایی طرح تشکیل (ستاد حفاظت اجتماعی استان) تهیه و تدوین شد.

به‌موجب این طرح در هر مسجد و محله هسته‌های اولیه تشکلهای مردمی شکل می‌گیرد و

مجموع تشکل محلات به تشکیلات منطقه متصل می‌شود و مجموع مناطق زیر نظر ستاد مرکزی خواهد بود. همچنین در کارخانجات، بازار، حوزه، دانشگاه، مدارس و اجتماعات بانوان و... چنین تشکیلاتی شکل می‌گیرد و آنان به همان ترتیب به ستاد مرکزی متصل می‌شوند. این هسته‌ها همگی به جمع‌آوری و ارسال اطلاعات مردمی درخصوص جرائم و مرتکبین آنها می‌پردازند و تلاش می‌کنند با اصول امر به معروف و نهی از منکر ضمن پیشگیری از وقوع جرم در جهت اصلاح اجتماعی، حفاظت و صیانت جامعه بکوشند. آنان می‌توانند در صورت قریب‌الوقوع بودن ارتکاب جرائم ضمن ارسال اطلاعات برای مدعی‌العموم فوراً مراتب را با پاسگاه‌های انتظامی هماهنگ کرده و اقدام قانونی به عمل خواهد آمد. همچنین این هسته‌ها می‌توانند با انجام گشت در شب یا روز از وضعیت محلات خود مراقبت کنند».

از نکات بالا به خوبی برمی‌آید که نویسندگان این آیین‌نامه تصویری ناقص از امر به معروف و نهی از منکر داشته‌اند که با اصل هشتم قانون اساسی منطبق نیست. هرچند به موجب ماده (۱) و ماده (۳) آیین‌نامه مورد نظر در راستای اصل هشتم قانون اساسی معرفی شده است، اما واقعیت این است که نزد نویسندگان آیین‌نامه، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای همچون آنچه نیروی انتظامی و امنیتی و اطلاعاتی برعهده دارند، در نظر گرفته شده است.

در ماده (۲)، «ستاد حفاظت اجتماعی» وابسته به تشکیلات دادگستری استان است و زیر نظر دادستان مرکزی استان و با نظارت رئیس کل دادگستری استان در جهت حفاظت جامعه از جرم و جنایت فعالیت می‌کند.

در ماده (۳) موارد زیر به عنوان اهداف ستاد تعیین شده است: احیای سنت حسنه امر به معروف و نهی از منکر، پیشگیری از وقوع جرم، پاکسازی جامعه از عناصر مجرم، انسجام بخشیدن به امت حزب... در جهت اصلاح جامعه، نظارت و حمایت قانونی از امر به معروف و نهی از منکر.

در ماده (۴) از رئیس ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر کشور، به عنوان عضو شورای مرکزی ستاد، یاد شده است. اما واقعیت این است که در مواد مختلف آیین‌نامه، هیچ‌گونه ارتباطی بین ستاد حفاظت اجتماعی و ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر دیده نمی‌شود.

در بند «ز» ماده (۹) از موارد زیر به عنوان وظایف معاونت آموزش، تحقیقات و پیشگیری یاد شده است:

آموزش کلیه مأمورین ستاد، تهیه بولتن خبری برای کلیه مأمورین ستاد، آموزش همگانی و بالا بردن اطلاعات مردم درخصوص جرائم، تحقیقات و پژوهش از طریق مؤسسات تحقیقاتی برای پیشگیری از جرم، پیشگیری از وقوع جرم، دفاع حقوقی از مأمورین ستاد و در صورت نیاز در کلیه ادارات و مراجع قانونی.

مهمترین بخش آیین‌نامه به وظایف و اختیارات مأمورین افتخاری مربوط است که در واقع هسته‌های حفاظت اجتماعی را تشکیل می‌دهند و از طریق شرح وظایف آنها می‌توان تصویر تهیه‌کنندگان این نامه را از امر به معروف و نهی از منکر به دست آورد.

در ماده (۱۰) در مورد وظایف اعضای ستادهای حفاظت می‌خوانیم:

- اعضا موظف هستند کلیه اطلاعات به دست آمده را به مسئول هسته یا ستاد مرکزی و عنداللزوم نیروی انتظامی و ستاد اجرایی امر به معروف و نهی از منکر سپاه ارسال کنند.

- اعضا موظف به همکاری با کلیه نیروهای انتظامی و امنیتی هستند.

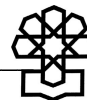
- گزارش‌های مأمورین ستاد معتبر بوده و مقامات قضایی و نیروهای انتظامی و ستاد اجرایی امر به معروف و نهی از منکر سپاه و سایر ضابطین باید ضمن پذیرش اقدام قانونی را به عمل آورند.

- گزارش‌های مأمورین ستاد به مقامات قضایی در صورتی که مستلزم وقوع جرمی باشد توسط مسئولین قضایی ارجاع و تعقیب می‌شود.

ضمن اینکه در این آیین‌نامه به آمرین به معروف و ناهین از منکر به دیده مأمورین انتظامی نگریسته شده است، این اشکال عمده نیز وجود دارد که چنین شرحی از وظایف در مقام اجرا با مسئولیت‌ها و اختیارات دستگاه‌های انتظامی، امنیتی و اطلاعاتی تداخل دارد. به ویژه آنکه در شورای مرکزی ستاد حفاظت اجتماعی نماینده‌ای از این نهادها حضور ندارند. در هر صورت نمی‌توان اجرای این آیین‌نامه را بر اجرای اصل هشتم قانون اساسی منطبق دانست.

نتیجه‌گیری

۱. اصل هشتم قانون اساسی، دعوت به خیر و امر به معروف و نهی از منکر را یک «وظیفه همگانی» می‌شمارد، بنابراین در جامعه اسلامی امر به معروف و نهی از منکر به عنوان یک وظیفه قانونی برآمده از تعالیم و احکام اسلامی است و باید شاهد اجرای آن باشیم.
۲. بنابر آنچه در اصل هشتم آمده است، امر به معروف و نهی از منکر باید در سه بعد:
 - مردم نسبت به یکدیگر،
 - دولت نسبت به مردم،
 - مردم نسبت به دولت.اجرا شود. تعیین ابعاد سه‌گانه اجرای امر به معروف و نهی از منکر، از این اهمیت برخوردار است که مبنای مناسبی برای قانونگذاری، نهادسازی و برنامه‌ریزی فراهم خواهد آورد.
۳. بررسی آنچه تاکنون در مورد اجرای امر به معروف و نهی از منکر صورت گرفته، بیانگر آن

است که اقدامات صورت گرفته بر محتوای اصل هشتم قانون اساسی، منطبق نیست که دلیل آن نه تنها نحوه اجرای قوانین پراکنده مصوب، بلکه عدم وجود قانون جامع است که بتواند هر سه بعد مورد نظر را مورد توجه قرار دهد (مردم نسبت به یکدیگر، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت) که البته باید توجه داشت که تحقق اصل هشتم در هر یک از ابعاد سه‌گانه مقدمات و لوازم متناسب را می‌طلبد.

• در اینکه آیا نهادی مستقل باید برای اجرای فریضه امر به معروف و نهی از منکر ایجاد شود، تردید وجود دارد. به نظر می‌رسد نهادهای فرهنگی و نظارتی و اجرایی فراوانی مرتبط با این فریضه وجود دارد که ادغام آنها با یکدیگر نه ممکن است و نه مطلوب. اما می‌توان با تأسیس «سازمان هماهنگی امر به معروف و نهی از منکر»، زمینه اقامه این فریضه را با پیش‌بینی ارتباطات کارآمد با سایر نهادها فراهم کرد. در این رویکرد برای اقامه فریضه امر به معروف و نهی از منکر، تشکیل نهاد و سازمانی ویژه ضروری تلقی می‌گردد، اما نه برای حضور مستقیم در اجرا، بلکه برای ایجاد هماهنگی بین نهادهای مختلف و مرتبط. برای سیاستگذاری و برنامه‌ریزی، نظارت بر عملکرد و پیگیری مطالبات مردم و مسئولین.

۴. این سازمان باید عهده‌دار طراحی و پیشنهاد دستورالعمل‌های مناسب، شناسایی مشکلات اجرایی و رفع خلأهای نظری باشد و با برقراری ارتباط مستقیم و مستمر با شهروندان، ظرفیت‌های مردمی را به کار گیرد. ارزیابی دقیقی از نحوه عملکرد نهادهای مسئول ارائه نماید و برای نظارت، تشویق یا تنبیه نهادهای مسئول در زمینه انجام این فریضه به ارائه گزارش به مراجع قانونی بپردازد. از حق شهروندی امر به معروف و نهی از منکر حمایت کند و زمینه پیگیری حاکمیت معروف و از بین رفتن منکر را فراهم نماید.

۵. توجه به این نکته مهم است که تلاش برای «آشنایی» مردم با فریضه امر به معروف و نهی از منکر، غیر از اصل «اجرای امر به معروف و نهی از منکر» است. آشنا کردن مردم با امر به معروف و نهی از منکر، تنها مقدمه‌ای برای «تحقق عملی» امر به معروف و نهی از منکر است که به نظر می‌رسد در بسیاری از قوانین مصوب این اشتباه رخ داده است. این اشتباه از غفلت نسبت به محتوای اصل هشتم قانون اساسی ناشی می‌شود که هر سه بعد امر به معروف و نهی از منکر را مورد توجه قرار داده است.

۶. اصل هشتم قانون اساسی با احاله تعیین شرایط و حدود و کیفیت امر به معروف و نهی از منکر به قانون، راهکار مهمی را در رفع ابهامات مسیر اجرا مشخص کرده است. براساس این تعیین مصادیق امر به معروف و نهی از منکر، سازمان و نهاد عمل‌کننده، مجریان و شیوه عملکرد از مهمترین اموری هستند که قانون باید نسبت به آن تعیین تکلیف نماید. به موجب قانون اساسی، هیچ

مرحله‌ای از فرآیند امر به معروف و نهی از منکر نباید از شمول و حاکمیت قانون خارج باشد.
۷. ایفای نقش کارآمد و مؤثر نهاد هماهنگ‌کننده اجرای امر به معروف و نهی از منکر، مستلزم فراهم کردن شرایط زیر است:

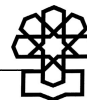
- پشتوانه قانونی،
- جایگاه متناسب با شأن نظارت بر سایر نهادها،
- تأمین منابع مالی مستقل،
- توان برقراری ارتباط مردمی،
- توان ایجاد ارتباط با سایر نهادهای حاکمیتی،
- پیش‌بینی راهکارهای نظارت کارآمد بر عملکرد سایر نهادها،
- پاسخگویی و الزام به ارائه گزارش.

۸. یکی از مهمترین چالش‌های عملی امر به معروف و نهی از منکر، تعریف معروف و منکر و تعیین مصادیق آن است. به‌ویژه با توجه به تعریف‌های کلی که در متون فقهی ارائه شده است و نیز با توجه به دشواری‌هایی که در مقام اجرا وجود دارد عدم ارائه تعریف روشن و مبهم نهادن مصادیق آن، تبعات نامطلوبی را به‌دنبال خواهد داشت. به‌علاوه با این واقعیت مواجه هستیم که جامعه همواره دچار تغییر و تحول می‌شود. پدیده‌های جدیدی ظهور می‌کند که می‌تواند مصداق معروف یا منکر باشد ولی در قانون به‌دلیل نوپدید بودن آنها پیش‌بینی نشده است. بنابراین در تبیین معروف و منکر باید به‌گونه‌ای عمل کرد که از یک‌سو مفهوم معروف و منکر مبهم نماند و از سوی دیگر آن‌گونه مضیق تعریف نگردند که مجریان در دعوت به خیر و معروف و در جلوگیری از منکر دچار مشکل گردند. برای این هدف، در نظر گرفتن سه نکته زیر می‌تواند راهگشا باشد:

- ضرورت وجود متن قانونی،
- ارائه ضوابط روشن،
- پیش‌بینی هیئت کارشناسی.

البته این نکته را باید در نظر داشت که بسیاری از مصادیق معروف و منکر با مراجعه به قانون اساسی و قوانین عادی قابل شمارش است و مشکل عمده‌ای به‌عنوان عدم تعیین مصادیق معروف و منکر وجود ندارد.

۹. از دیگر نکاتی که باید از آن به‌عنوان الزامات قانونی اجرای اصل هشتم قانون اساسی یاد کرد، پیش‌بینی فرآیند قانونی امر به معروف و نهی از منکر است یعنی ضوابط و فرآیند اجرای امر به معروف و نهی از منکر در مورد نحوه اعمال نظارت، پیگیری و ارائه گزارش‌های عمومی در قانون به‌دقت معین شود. چرا که در این موارد از یک‌سو با حقوق افراد مواجه هستیم و از سوی دیگر با

حقوق و وظایف دیگر نهادها و شخصیت‌های حقوقی.

۱۰. از دیگر اموری که باید از طریق قانون نسبت به آن ابهام‌زدایی صورت گیرد، معین بودن محدودیت‌های قانونی است. در این مورد نیز همچون تعیین مصادیق معروف و منکر، منابع قانونی وجود دارند که لازم‌الاجرا هستند. بنابراین چه بسا نیازی به تصویب قوانین مستقل نباشد، اما در تدوین آیین‌نامه‌ها و تعیین نحوه و مبنای نظارت و پیگیری اجرای اصل هشتم قانون اساسی باید مورد توجه قرار گیرد.

۱۱. در طراحی فرآیند امر به معروف و نهی از منکر، باید این نکته مورد توجه قرار گیرد که در متن اصل هشتم قانون اساسی، در کنار امر به معروف و نهی از منکر، عبارت «دعوت به خیر» نیز آمده است که لزوماً به امور واجب منحصر و محدود نیست.

۱۲. در طراحی فرآیند امر به معروف و نهی از منکر، باید این نکته مورد توجه قرار گیرد که نباید نگاهی کاملاً فردی به اجرای این فریضه داشت، چرا که امر به معروف و نهی از منکر نه به صورت فردی و مستقیم، بلکه به صورت غیرمستقیم و از طریق نهاد واسط نیز قابل تصور است. به این معنا که فردی با مشاهده یک معضل اجتماعی، پیگیری آن را از مقامات و نهادهای مسئول مطالبه کند و یا اینکه در صورت مشاهده یک جرم و خلافی که در حال وقوع است و یا اینکه رخ داده است، به مقامات و نهادهای مسئول اطلاع‌رسانی نماید.

۱۳. تأکید بر حق غیرقابل تعرض شهروندان در مورد امر به معروف و نهی از منکر کافی نیست. بلکه لازم است به ضمانت اجراهای حمایتی نیز تصریح صورت گیرد. این موضوع به‌ویژه در مورد امر به معروف و نهی از منکر مردم نسبت به دولت از اهمیت بیشتر برخوردار است.

۱۴. این نکته نیز قابل توجه است که اگر در تعالیم و احکام اسلامی بر امر به معروف و نهی از منکر تأکید شده است، تنها تذکر و مطالبه مورد نظر نبوده است، بلکه مقصود اصلی، تحقق معروف و محو منکر بوده است که در حکومت اسلامی باید زمینه آن از طریق الزام به پیگیری و پاسخگویی فراهم شود.

۱۵. فرآیند امر به معروف و نهی از منکر نباید به‌گونه‌ای طراحی شود که زمینه تداخل وظایف به‌ویژه در زمینه‌های انتظامی، امنیتی و اطلاعاتی فراهم گردد.

پیوست‌ها**پیوست ۱ - فرمان هشت ماده‌ای حضرت امام خمینی (ره)**

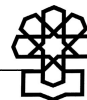
۱. تهیه قوانین شرعیه و تصویب و ابلاغ آنها با دقت لازم و سرعت انجام گیرد و قوانین مربوط به مسائل قضایی که مورد ابتلای عمومی است و از اهمیت بیشتر برخوردار است در رأس سایر مصوبات قرار گیرد، که کار قوه قضائیه به تأخیر یا تعطیل نکشد و حقوق مردم ضایع نشود و ابلاغ و اجرای آن نیز در رأس مسائل دیگر قرار گیرد.

۲. رسیدگی به صلاحیت قضات و دادستان‌ها و دادگاه‌ها با سرعت و دقت عمل شود تا جریان امور، شرعی و الهی شده و حقوق مردم ضایع نگردد و به همین نحو رسیدگی به صلاحیت سایر کارمندان و متصدیان امور، با بی‌طرفی کامل بدون مسامحه و بدون اشکال تراشی‌های جاهلانه که گاهی از تدروها نقل می‌شود، صورت گیرد تا درحالی که اشخاص فاسد و مفسد تصفیه می‌شوند اشخاص مفید و مؤثر با اشکالات واهی کنار گذاشته نشوند و میزان، حال فعلی اشخاص است با غرض عین از بعضی لغزش‌هایی که در رژیم سابق داشته‌اند، مگر آنکه با قرائن صحیح معلوم شود که فعلاً نیز کارشکن و مفسدند.

۳. آقایان قضات واجد شرایط اسلامی، چه در دادگستری و چه در دادگاه‌های انقلاب باید با استقلال و قدرت بدون ملاحظه از مقامی احکام اسلام را صادر کنند و در سراسر کشور بدون مسامحه و تعویق به‌کار پراهمیت خود ادامه دهند و مأمورین ابلاغ و اجرا و دیگر مربوطین به این امر باید از احکام آنان تبعیت کنند تا ملت از صحت قضا و ابلاغ و اجرا و احضار، احساس آرامش قضایی نمایند و احساس کنند که در سایه احکام عدل اسلامی جان و مال و حیثیت آنان در امان است و عمل به عدل اسلامی مخصوص به قوه قضائیه و متعلقات آن نیست، که در سایر ارگان‌های نظام جمهوری اسلامی از مجلس و دولت و متعلقات آن و قوای نظامی و انتظامی و سپاه پاسداران و کمیته‌ها و بسیج و دیگر متصدیان امور نیز به‌طور جدی مطرح است و احدی حق ندارد با مردم رفتار غیراسلامی داشته باشد.

۴. هیچ‌کس حق ندارد کسی را بدون حکم قاضی که از روی موازین شرعیه باید باشد توقیف کند یا احضار نماید، هرچند مدت توقیف کم باشد. توقیف یا احضار به‌عنف، جرم است و موجب تعزیر شرعی است.

۵. هیچ‌کس حق ندارد در مال کسی چه منقول و چه غیرمنقول و در مورد حق کسی دخل و تصرف کند یا توقیف و مصادره نماید مگر به حکم حاکم شرع، آن هم پس از بررسی دقیق و ثبوت حکم از نظر شرعی.

۶. هیچکس حق ندارد به خانه یا مغازه و یا محل کار شخصی کسی بدون اذن صاحب آنها وارد شود یا کسی را جلب کند، یا به نام کشف جرم یا ارتکاب گناه تعقیب و مراقبت نماید و یا نسبت به فردی اهانت نموده و اعمال غیرانسانی - اسلامی مرتکب شود، یا به تلفن یا نوار ضبط صوت دیگری به نام کشف جرم یا کشف مرکز گناه گوش کند و یا برای کشف گناه و جرم هرچند گناه بزرگ باشد، شنود بگذارد و یا دنبال اسرار مردم باشد و تجسس از گناهان غیر نماید یا اسراری که از غیر به او رسیده ولو برای یک نفر فاش کند. تمام اینها جرم (و) گناه است و بعضی از آنها چون اشاعه فحشا و گناهان از کبایر بسیار بزرگ است و مرتکبین هر یک از امور فوق مجرم و مستحق تعزیر شرعی هستند و بعضی از آنها موجب حد شرعی می‌باشد.

۷. آنچه ذکر شد و ممنوع اعلام شد، در غیر مواردی است که در رابطه با توطئه‌ها و گروهک‌های مخالف اسلام و نظام جمهوری اسلامی است که در خانه‌های امن و تیمی برای براندازی نظام جمهوری اسلامی و ترور شخصیت‌های مجاهد و مردم بیگناه کوچه و بازار و برای نقشه‌های خرابکاری و افساد فی الارض اجتماع می‌کنند و محارب خدا و رسول می‌باشند که با آنان در هر نقطه که باشند و همچنین در جمیع ارگان‌های دولتی و دستگاه‌های قضایی و دانشگاه‌ها و دانشکده‌ها و دیگر مراکز با قاطعیت و شدت عمل، ولی با احتیاط کامل باید عمل شود، لکن تحت ضوابط شرعیه و موافق دستور دادستان‌ها و دادگاه‌ها، چرا که تعدی از حدود شرعیه حتی نسبت به آنان نیز جایز نیست، چنانچه مسامحه و سهل‌انگاری نیز نباید شود و در عین حال مأمورین باید خارج از حدود مأموریت که آن هم منحصر است به محدوده سرکوبی آنان حسب ضوابط مقرر و جهات شرعیه، عملی انجام ندهند.

و مؤکداً تذکر داده می‌شود که اگر برای کشف خانه‌های تیمی و مراکز جاسوسی و افساد علیه نظام جمهوری اسلامی از روی خطا و اشتباه به منزل شخصی یا محل کار کسی وارد شدند و در آنجا با آلت لهو یا آلات قمار و فحشا و سایر جهات انحرافی مثل مواد مخدره برخورد کردند، حق ندارند آن را پیش دیگران افشا کنند، چرا که اشاعه فحشا از بزرگ‌ترین گناهان کبیره است و هیچکس حق ندارد هتک حرمت مسلمانان و تعدی از ضوابط شرعیه نماید. فقط باید به وظیفه نهی از منکر به نحوی که در اسلام مقرر است عمل نمایند و حق جلب یا بازداشت یا ضرب و شتم صاحبان خانه و ساکنان آن را ندارند و تعدی از حدود الهی ظلم است و موجب تعزیر و گاهی تقاص می‌باشد و اما کسانی که معلوم شود شغل آنان جمع مواد مخدره و پخش بین مردم است، در حکم مفسد فی الارض و مصداق ساعی در ارض برای فساد و هلاک حرث و نسل است و باید علاوه بر ضبط آنچه از این قبیل موجود است آنان را به مقامات قضایی معروف کنند و همچنین هیچکس از قضات حق ندارند ابتدائاً حکمی صادر نمایند که به وسیله آن مأموران اجرا اجازه داشته باشند به منازل یا

محل‌های کار افراد وارد شوند که نه خانه امن و تیمی است و نه محل توطئه‌های دیگر علیه نظام جمهوری اسلامی، که صادرکننده و اجراکننده چنین حکمی مورد تعقیب قانونی و شرعی است.

۸. جنایت حجت‌الاسلام آقای موسوی اردبیلی رئیس دیوان عالی کشور و جناب آقای نخست‌وزیر موظفند شرعاً از امور مذکوره با سرعت و قاطعیت جلوگیری نمایند و لازم است در سراسر کشور، در مراکز استانداری‌ها و فرمانداری‌ها و بخش‌داری‌ها هیئت‌هایی را که مورد اعتماد و ثوق می‌باشند انتخاب نمایند و به ملت ابلاغ شود که شکایات خود را در مورد تجاوز و تعدی مأمورین اجرا، که به حقوق و اموال آنان سر می‌زند بدین هیئت‌ها ارجاع نمایند و هیئت‌های مذکور نتیجه را به آقایان تسلیم و آنان با ارجاع شکایات به مقامات مسئول و پیگیری آن متجاوزین را موافق با حدود و تعزیرات شرعی مجازات کنند.

باید همه بدانیم که پس از استقرار حاکمیت اسلام و ثبات و قدرت نظام جمهوری اسلامی با تأکید و عنایات خداوند قادر کریم و توجه حضرت خاتم‌الاولویا و بقیه‌الله - ارواحنا لمقدمه الفداء - و پشتیبانی بی‌نظیر ملت متعهد ارجمند از نظام و حکومت، قابل قبول و تحمل نیست که به اسم انقلاب و انقلابی بودن خدای نخواستہ به کسی ظلم شود و کارهای خلاف مقررات الهی و اخلاق کریم اسلامی از اشخاص بی‌توجه به معنویات صادر شود.

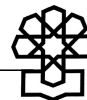
باید ملت از این پس که حال استقرار و سازندگی است احساس آرامش و امنیت نمایند و آسوده خاطر و مطمئن از همه جهات به کارهای خویش ادامه دهند و اسلام بزرگ و دولت اسلامی را پشتیبان خود بدانند و قوه قضائیه را در دادخواهی‌ها و اجرای عدل و حدود اسلامی در خدمت خود ببینند و قوای نظامی و انتظامی و سپاه پاسداران و کمیته‌ها را موجب آسایش و امنیت خود و کشور خود بدانند و این امور برعهده همگان است و کار بستن آن موجب رضای خداوند و سعادت دنیا و آخرت می‌باشد و تخلف از آن موجب غضب خداوند قهار و عذاب آخرت و تعقیب و جزای دنیوی است.^۱

پیوست ۲ - لایحه امر به معروف و نهی از منکر

ماده (۱)

به منظور تحقق و اجرای اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، «دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر» که وظیفه‌ای است مشفقانه و خیرخواهانه در جهت نظارت عمومی که موجب کمال و تعالی انسان‌ها و رشد و بالندگی و افزایش کارآمدی نظام خواهد شد، در چارچوب این قانون صورت می‌پذیرد.

۱. صحیفه امام، ج ۱۷، ص ۱۳۹ تا ۱۴۱.

فصل اول - تعاریف و کلیات

ماده (۲)

در این قانون اصطلاحات زیر در معانی مشروح به کار می‌رود:

الف) معروف و منکر: هرگونه فعل یا ترک فعلی که در قوانین و مقررات و یا شرع مورد امر قرار گرفته و یا منع شده باشد.

تبصره - در موارد اختلاف در احکام شرعی نظر ولی امر مسلمین ملاک عمل خواهد بود.

ب) دعوت به خیر: فرا خواندن دیگران به خوبی از طریق تبلیغ و ارشاد و یا عمل به خوبی.

ج) دولت: کلیه قوای سه‌گانه اعم از وزارتخانه‌ها، سازمان‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی، مؤسسات و نهادهای عمومی غیردولتی، نهادهای انقلاب اسلامی، نیروهای مسلح و کلیه دستگاه‌ها و نهادهایی که به‌نحوی از انحا از بودجه عمومی دولت استفاده می‌نمایند و کلیه دستگاه‌هایی که مشمول قوانین و مقررات عمومی نسبت به آنها مستلزم ذکر یا تصریح نام است.

شورا: شورای سیاستگذاری امر به معروف و نهی از منکر

ماده (۳)

در اجرای امر به معروف و نهی از منکر، ترک معروف و انجام منکر باید لزوماً علنی شده و یا برون اجتماعی پیدا کرده باشد. مواردی که به منافع عمومی زیان می‌رساند و آگهی نسبت به آنها مستلزم تجسس نیست از حکم این ماده مستثناست.

ماده (۴)

امر به معروف و نهی از منکر در مرحله تذکر لسانی، کتبی و رفتاری و ارائه شکایت و گزارش به مراجع ذیصلاح و وظیفه همگانی است و در مرحله بعدی به حکومت اختصاص دارد.

تبصره - امر به معروف و نهی از منکر باید متناسب با ترک معروف و یا ارتکاب منکر باشد.

ماده (۵)

به‌عنوان امر به معروف و نهی از منکر نمی‌توان دیگران را به پذیرش یا ترک عقیده‌ای خاص اکراه یا اجبار کرد.

ماده (۶)

در اجرای امر به معروف و نهی از منکر نمی‌توان متعرض حیثیت، جان، مال، مسکن، شغل و حریم خصوصی و حقوق اشخاص گردید.

ماده (۷)

هیچ شخص یا گروهی حق ندارد به‌عنوان امر به معروف و نهی از منکر به اعمال مجرمانه از قبیل توهین، افترا، تهدید، جرح، ضرب و قتل مبادرت نماید.

ماده (۸)

هر شخصی که برخلاف مفاد مواد (۶) و (۷) این قانون اقدام نماید و یا نسبت به آمر یا ناهی توهین یا تعرضی را مرتکب شود، حسب مورد به مجازات مربوط در مقررات و قوانین محکوم خواهد شد.

ماده (۹)

کلیه افراد و گروه‌ها و تشکل‌ها صرفاً در چارچوب مفاد این قانون می‌توانند امر به معروف و نهی از منکر کنند.

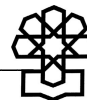
ماده (۱۰)

هیچ شخصی حق ندارد مانع اجرای فریضه امر به معروف و نهی از منکر گردد و چنانچه موانع انجام این حق شود بنا به مورد به پرداخت جریمه از یک میلیون تا پنج میلیون ریال محکوم خواهد شد.

فصل دوم - حوزه‌های امر به معروف نهی از منکر**ماده (۱۱)**

دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر از طرق مذکور در ماده (۴) این قانون از جمله در حوزه‌های زیر انجام می‌پذیرد:

۱. شئون و حدود اسلامی،
۲. عفت عمومی،
۳. خانواده،
۴. امنیت اجتماعی،
۵. گرانفروشی و کم‌فروشی،

۶. بهداشت عمومی و محیط،

۷. حقوق شهروندی،

۸. رباخواری،

۹. رشوه،

۱۰. اموال عمومی.

ماده (۱۲)

امر به معروف و نهی از منکر با رعایت مفاد این قانون به وسیله مردم نسبت به دولت از جمله در موضوع‌های زیر انجام می‌پذیرد:

۱. فساد اداری،

۲. مفاسد مالی و اقتصادی،

۳. نظم و انضباط و شئون اداری،

۴. رعایت وجدان کاری،

۵. حفظ بیت‌المال،

۶. تجمل‌گرایی،

۷. حقوق و کرامت ارباب رجوع،

۸. رشوه‌خواری.

ماده (۱۳)

مردم از حق دعوت به خیر، نصیحت و نقد علنی و غیرعلنی در مورد عملکرد دولت برخوردارند. کسی را نمی‌توان به دلیل انجام آن مورد تعقیب قرار داد.

ماده (۱۴)

هر فرد یا گروهی می‌تواند در صورت احراز ترک معروف یا انجام منکر از طرف دولت در چارچوب این قانون امر به معروف و نهی از منکر کند هیچ فرد، گروه یا مقامی حق ندارد خارج از قانون مانعی در برابر اعمال این حق ایجاد نماید و دولت مکلف است به صورت مستند، مستدل، صریح، شفاف و به‌طور مقتضی در مدت زمان معین و متعارف پاسخگو باشد مگر در موارد ممنوع شده در قانون.

ماده (۱۵)

امر به معروف و نهی از منکر نسبت به رفتار و اقدامات مقامات، مدیران و مستخدمین دولت حین انجام وظیفه و یا به مناسبت آن حق و وظیفه همگانی است.

فصل سوم - وظایف دستگاهها**ماده (۱۶)**

برای گسترش فرهنگ امر به معروف و نهی از منکر در دستگاههای موضوع این قانون، شورایی تشکیل می‌گردد اعضای این شورا توسط بالاترین مقام هر دستگاه تعیین و زیر نظر وی انجام وظیفه می‌نمایند.

ماده (۱۷)

دستگاههای موضوع این قانون موظفند گزارش عملکرد خود را در مورد چگونگی اجرای این قانون حداقل سالی یکبار به دبیرخانه ارائه نمایند.

ماده (۱۸)

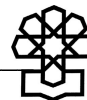
دستگاههای تبلیغی و رسانه‌ای مکلفند جهت فراهم نمودن زمینه اجرای امر به معروف و نهی از منکر، سطح آگاهی‌های عمومی را در این خصوص از طریق آموزش و اطلاع‌رسانی ارتقا دهد.

ماده (۱۹)

دستگاههای آموزشی کشور مکلفند مطابق آیین‌نامه‌ای که بنا به پیشنهاد سازمان امر به معروف و نهی از منکر به تصویب هیئت دولت می‌رسد نسبت به فرهنگسازی امر به معروف و نهی از منکر در میان دانش‌آموزان، دانشجویان، معلمان و اساتید برنامه‌ریزی اقدام نمایند.

ماده (۲۰)

در راستای بسترسازی اجرای مناسب این قانون دولت مکلف است در برنامه‌های کلان و توسعه کشور و بودجه‌های سالیانه پیش‌بینی‌های مناسب و کافی را منظور نماید.

ماده (۲۱)

قوه قضائیه مکلف است در راستای انجام وظیفه خود در حوزه امر به معروف و نهی از منکر و استیفای حقوق عمومی، نسبت به اهتمام قضات بر اجرای این قانون، حمایت قضایی از آمران به معروف و ناهیان از منکر و آموزش ضابطین قضایی و افزایش دانش و روزآمدی آنان اقدام نماید.

ماده (۲۲)

دولت مکلف است حمایت‌های مادی و معنوی لازم از تشکل‌های غیردولتی که درخصوص امر به معروف و نهی از منکر فعالیت می‌نمایند به عمل آورد.

ماده (۲۳)

سفارتخانه‌ها و نمایندگان جمهوری اسلامی ایران در خارج از کشور و سازمان میراث فرهنگی گردشگری، جهانگردی و سایر دستگاه‌های ذیربط موظفند اتباع خارجی را قبل و حین ورود به کشور نسبت به قوانین و مقررات و رعایت شئون اسلامی - ایرانی آگاه و آشنا نمایند.

فصل چهارم - تشکیلات**ماده (۲۴)**

به منظور سیاستگذاری در زمینه فریضه امر به معروف و نهی از منکر و گسترش فرهنگ آن در جامعه و ساماندهی امور مربوط به این فریضه، نظارت بر کلیه فعالیت‌های دولتی، غیردولتی و مردمی و هماهنگی بین دستگاه‌ها، (سازمان) شورایی به نام «شورای سیاستگذاری امر به معروف و نهی از منکر» تشکیل می‌گردد.

ماده (۲۵)

اعضای شورای مذکور عبارتند از:

۱. نماینده مقام معظم رهبری به عنوان رئیس شورا،
۲. یکی از معاونین رئیس‌جمهور به انتخاب رئیس‌جمهور،
۳. یکی از معاونین قوه قضائیه به انتخاب رئیس قوه قضائیه،
۴. یکی از نمایندگان به انتخاب مجلس شورای اسلامی،
۵. وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی،
۶. رئیس سازمان صداوسیما،

۷. یکی از اعضای شورای عالی حوزه علمیه به انتخاب این شورا.

ماده (۲۶)

وظایف شورا عبارتند از:

- الف) تصویب سیاست‌ها در زمینه اجرای امر به معروف و نهی از منکر در کشور،
- ب) تعیین اولویت‌های مظاهر و مصادیق معروف و منکر،
- ج) نظارت بر حسن اجرای سیاست‌های مصوب در جامعه،
- د) ایجاد هماهنگی برای انجام تبلیغ و اطلاع‌رسانی در زمینه امر به معروف و نهی از منکر،
- هـ) ارائه گزارش سالیانه به مقام معظم رهبری.

ماده (۲۷)

مصوبات شورا با امضای رئیس شورا برای اجرا به دولت ابلاغ می‌گردد.

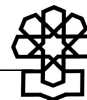
ماده (۲۸)

تشکیلات فعلی ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر از این پس صرفاً وظایف دبیرخانه شورا را برعهده خواهد داشت.

ماده (۲۹)

وظایف و اختیارات (سازمان) دبیرخانه عبارت است از:

- الف) تدوین سیاست‌های امر به معروف و نهی از منکر در کشور و ارائه آن جهت تأیید به شورا.
- ب) ایجاد زمینه‌ها و سازوکارهای قانونی جهت اعمال نظارت فعال و مؤثر.
- ج) برنامه‌ریزی برای توسعه مشارکت همه‌جانبه و فراگیر مردم، دستگاه‌های اداری کشور و رسانه‌ها در ترویج امور خیر و معروف و پیشگیری از وقوع منکرات.
- د) شناخت مظاهر و مصادیق مهم و اولویت‌دار معروف و منکر و بررسی زمینه‌ها، علل و عوامل رشد و توسعه آن و آثار و پیامدهای آن در هر زمان و ارائه به شورا.
- هـ) حمایت همه‌جانبه از اقدامات قانونی آمران به معروف و ناهیان از منکر.
- و) تدوین راهبردهای آموزشی برای سطوح مختلف جامعه و کمک به برنامه‌های آموزشی دستگاه‌های ذیربط.
- ز) پژوهش و تحقیق در زمینه امر به معروف و نهی از منکر.

ح) کمک به تشکیل جمعیت‌ها و تشکل‌های مردمی که هدف آنها فعالیت در حوزه امر به معروف و نهی از منکر می‌باشد.

ط) نشر و حمایت از آثار، اعم از علمی و فرهنگی در حوزه امر به معروف و نهی از منکر.

ی) ارزیابی عملکردها، فعالیت‌ها اقدامات در حوزه امر به معروف و نهی از منکر جهت بهبود و ارتقای کارآمدی و اثربخشی و ارائه گزارش سالیانه به شورا.

ک) ارائه گزارش سالیانه به شورا.

ل) جلب و جذب کمک‌های مردمی.

تبصره - نحوه حمایت و کمک‌های مالی مذکور در بندهای فوق‌الذکر طبق دستورالعمل مصوب شورا صورت خواهد گرفت.

پیوست ۳ - شورای امر به معروف و نهی از منکر دستگاهها

آیین‌نامه و دستورالعمل شورای امر به معروف و نهی از منکر در وزارتخانه‌ها، ادارات و سازمان‌های دولتی.

شورای امر به معروف و نهی از منکر دستگاهها

هدف

هماهنگی و همکاری در جهت اجرای مطلوب فریضه امر به معروف و نهی از منکر در وزارتخانه یا سازمان.

وظایف

هماهنگی و همکاری در جهت اجرای برنامه و سیاست‌های اعلام شده از سوی ستاد امر به معروف و نهی از منکر و نظارت بر عملکرد واحدها و تشکل‌های فرهنگی در زمینه اجرای فریضه.

تهیه پیشنهادهای عملی و متناسب وزارتخانه و دستگاه مربوطه و ارائه به ستاد امر به معروف و نهی از منکر.

شناسایی امکانات بالفعل و بالقوه موجود در دستگاه و فراهم ساختن امکانات جدید و به‌کارگیری آنها در راستای اجرای امر به معروف و نهی از منکر طبق برنامه‌های ستاد.

تنظیم گزارش عملکرد شورا و اقدامات انجام شده و اخبار و اطلاعات در زمینه اجرای فریضه در دستگاه مربوطه و ارائه به واحد ارتباط وزارتخانه‌ها.

اعضای شورا و چگونگی تشکیل آن

۱. اعضای شورا که ۵ الی ۷ نفر خواهند بود به پیشنهاد و تأیید بالاترین مقام مسئول مربوطه و با

حکم ستاد منصوب می‌شوند.

۲. مسئول شورا با رأی اعضای و تأیید ستاد تعیین می‌شود.

۳. دعوت از بالاترین مقام مسئول در جهت شرکت در جلسه شورا هر ماه یک بار.

۴. مسئولین ذیل‌الذکر در عضویت شورا اولویت خواهند داشت:

- مسئول اداری و مالی وزارتخانه یا سازمان مربوطه،

- مسئول بسیج وزارتخانه یا سازمان مربوطه،

- مسئول حراست وزارتخانه یا سازمان مربوطه،

- مسئول روابط عمومی وزارتخانه یا سازمان مربوطه،

- مسئول انجمن اسلامی وزارتخانه یا سازمان مربوطه.

امام جماعت به‌عنوان عضو افتخاری

تبصره - شرایط عضویت در شورا التزام عملی به احکام اسلام و اعتقاد به لزوم امر به معروف و نهی از منکر است.

آیین‌نامه و دستورالعمل

۱. اولین جلسه شورای امر به معروف و نهی از منکر به دعوت معاون اداری سازمان و با حضور رئیس دستگاه و نماینده ستاد احیا تشکیل و با اکثریت رأی حاضرین ریاست شورا انتخاب و جهت صدور حکم به ستاد مرکزی احیا معرفی می‌گردد.

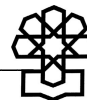
۲. ریاست شورا پس از اخذ حکم، دبیر اجرایی شورا را مشخص و معرفی می‌نماید.

۳. ریاست شورا به تناسب وظایف و شرایط اعضا نسبت به تقسیم مناسب کار و فعال نمودن اعضا اقدام می‌نماید.

۴. رئیس شورای امر به معروف و نهی از منکر موظف است معروف‌ها و منکرات موجود در وزارتخانه یا سازمان مربوطه را به‌طور دقیق مورد بررسی قرار دهد و موضوعات مشخص شده را اولویت‌بندی کند.

۵. شورای امر به معروف و نهی از منکر موظف است راه‌حل مناسب و عملی جهت ترویج «معروف‌ها» و پیشگیری و جلوگیری از «منکرات» را در غالب طرح‌های مدون تهیه کند و پس از تصویب اجرا نماید.

۶. شورای امر به معروف و نهی از منکر موظف است با استفاده از افراد ذیصلاح که قبلاً به‌عنوان مسئولین «ارشاد» تعیین شده‌اند، اشخاصی را که شئون اسلامی را رعایت نمی‌نمایند و یا به‌طور

مشهود مرتکب تخلف اداری می‌شوند، به‌نحو مقتضی و شایسته مورد موعظه، نصیحت و هدایت قرار دهد.

۷. شورای امر به معروف و نهی از منکر موظف است پس از اتمام حجت به افراد خاطی در صورت تکرار تخلف از طریق مجرای قانونی خاطی را به هیئت رسیدگی به تخلفات اداری و یا حسب مورد به دستگاه قضایی معرفی کند.

۸. مأمورین ارشاد و ناصحین در چارچوب وظایفی که شورای مذکور مشخص می‌نماید اقدام به انجام وظیفه می‌نمایند.

۹. مأمورین ارشاد و ناصحین لازم است در انجام وظیفه، اخلاق اسلامی را کاملاً رعایت و نسبت به حفظ شخصیت افراد و درک خصوصیات روحی و روانی آنها توجه نموده و از برخورد نامناسب و شیوه نامطلوب جداً پرهیز نمایند.

۱۰. ناصحین و مسئولین ارشاد لازم است جهت پرهیز از هرگونه اقدامات سلیقه‌ای شیوه‌های پیشنهادی خود را به شورا ارائه و پس از تصویب شورا اقدام نمایند.

۱۱. مسئول ارشاد و رئیس شورای امر به معروف و نهی از منکر مجاز هستند جهت ارشاد، هدایت و تشویق افراد خاطی، هدایای مناسبی اهدا نمایند.

۱۲. کلیه کارکنان و اعضا در صورت عضویت در بسیج محل کار خود می‌توانند از حمایت قضایی بسیج و دیگر مزایای ناصحین و ضابطین استفاده نمایند.

۱۳. اعضا بسیج در صورت اخذ کارت در داخل سازمان و درخصوص امر به معروف و نهی از منکر لازم است با هماهنگی و تحت امر شورای مذکور عمل نمایند.

۱۴. شورای امر به معروف و نهی از منکر موظف است گزارش مستمر و نوبه‌ای از اقدامات انجام شده و همچنین رونوشت صورتجلسات را جهت اطلاع معاون ادارات و کارخانجات ستاد مرکزی احیا امر به معروف و نهی از منکر ارسال نمایند.

(برگرفته از سایت ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر)

پیوست ۴ - تشکیل شوراهای امر به معروف و نهی از منکر در واحدهای ادارات،

کارخانجات و تشکلهای مردمی

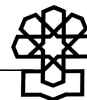
بخشنامه به کلیه وزارتخانه‌ها، سازمان‌های مستقل و وابسته به مؤسسات دولتی ۱۳۸۵/۵/۲۹

مربوط به دسته‌بندی امور اداری

گسترش همه‌جانبه امر به معروف و نهی از منکر در جامعه اسلامی، پایه‌های تحکیم وحدت و حفظ کیان و ارزش‌های دینی و انقلابی است که اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر این تکلیف همگانی و وظیفه متقابل دولت و مردم تأکید و تصریح نموده است.

گسترش همه‌جانبه امر به معروف و نهی از منکر در جامعه اسلامی، پایه‌های تحکیم وحدت و حفظ کیان و ارزش‌های دینی و انقلابی است که اصل هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بر این تکلیف همگانی و وظیفه متقابل دولت و مردم تأکید و تصریح کرده است. در این برهه از زمان که جامعه ما بیش از هر زمان دیگر نیازمند قانونمندی، عدالت و مهرورزی است و کمک، مشارکت و نظارت مردم همیشه سرافراز ایران اسلامی را در تمامی عرصه‌های خدمت‌رسانی دولت طلب می‌کند رشد و توسعه روحیه مسئولیت و نظارت‌پذیری، امر و نهی خیرخواهانه در میان احاد جامعه و تقویت احساس مسئولیت مردم و مسئولان نسبت به مسائل خرد و کلان نظام اسلامی از جمله سیاست‌ها و برنامه‌های کلان دولت است. از این جهت دستگاه‌های مشمول این بخشنامه لازم است نسبت به اجرای موارد زیر اهتمام ورزند:

۱. تمامی دستگاه‌ها نسبت به تشکیل شوراهای امر به معروف و نهی از منکر و تقویت و حمایت آن با هماهنگی ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر اقدام نمایند.
۲. دستگاه‌های تبلیغی و فرهنگی کشور برنامه‌های جذاب و مؤثر را در زمان‌های مختلف و برای سطوح مخاطبان به‌موقع به اجرا گذارند. در این خصوص با ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر هماهنگی لازم معمول آید.
۳. آموزش عمومی کارکنان دولت در جهت آشنایی هر چه بیشتر آنان با فریضه امر به معروف و نهی از منکر در دستور کار تمامی دستگاه‌های مشمول این بخشنامه قرار گیرد.
۴. استانداری‌ها با ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر سراسر کشور در امور پژوهشی، تبلیغی و فرهنگی و حمایت همه‌جانبه از ستاد همکاری مجدانه معمول دارند.
۵. ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر نیز برنامه‌هایی جهت بسط گسترش امر به معروف و نهی از منکر در جامعه دارد که اجرای مؤثر و کارآمد آن مستلزم همکاری دستگاه‌های اجرایی است از این جهت دستگاه‌های مشمول این بخشنامه از هیچ کمکی دریغ نخواهند ورزید و همه کوشش خود را با در نظر داشتن اختیارات و وظایف قانونی خود به‌کار خواهند گرفت.

۶. ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر در پایان هر سال گزارش نحوه اقدام و همکاری دستگاه را در اجرای بخشنامه تهیه و ارسال می‌نماید.

معاون اجرایی رئیس‌جمهور

علی سعیدلو

پیوست ۵ - ستاد حفاظت اجتماعی

مواد آیین‌نامه ستاد حفاظت اجتماعی به این شرح است:

ماده (۱)

در اجرای بند «۱» اصل سوم و بندهای «۴» و «۵» اصل یکصد و پنجاه و هشتم و بند «۱» اصل یکصد و پنجاه و هشتم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و برای عینیت بخشیدن به اصل هشتم قانون اساسی که وظیفه همگانی است، در جهت حفاظت جامعه از هرگونه آلودگی، جرم و جنایت و تشکیل اجتماعات مضر به امنیت و سلامت جامعه و احیای سنت امر به معروف و نهی از منکر که والمومنون و المومنات بعضهم اولیا بعض یامرون بالمعروف و ینهون عن المنکر و کاهش و رفع مفاسد در جامعه و به استناد بند «الف» ماده (۱) قانون وظایف و اختیارات رئیس قوه قضائیه مصوب ۱۳۷۸/۱۲/۸، نهادی در قوه قضائیه تحت عنوان «ستاد پیشگیری و حفاظت اجتماعی» تأسیس می‌گردد. تشکیلات، نحوه اداره، سازماندهی و امور اداری و مالی آن به موجب مواد آتی بوده و از این پس به اختصار ستاد نامیده می‌شود.

ماده (۲)

ستاد نهادی غیرانتفاعی (مردمی) و غیرسیاسی و وابسته به (قوه قضائیه) تشکیلات دادگستری استان و زیر نظر دادستان مرکز استان و با نظارت رئیس کل دادگستری استان در جهت حفاظت جامعه از جرم و جنایت فعالیت می‌نماید.

تبصره «۱» - مدت فعالیت این ستاد از زمان تصویب رئیس قوه قضائیه آغاز و تا زمانی که انحلال آن توسط ایشان اعلام نشده است ادامه می‌یابد.

تبصره «۲» - اموال ستاد در زمان انحلال به دادگستری استان تحویل و جزء اموال آن خواهد بود.

ماده (۳)

اهداف ستاد به شرح زیر می باشد.

- الف) احیای سنت حسنه امر به معروف و نهی از منکر.
- ب) پیشگیری از وقوع جرم و برقراری امنیت اجتماعی - صیانت جامعه از مجرمین به طرق قانونی.
- ج) پاکسازی جامعه از عناصر مجرم.
- د) انسجام بخشیدن به امت حزب الله در جهت اصلاح جامعه.
- ر) نظارت و حمایت قانونی از امر به معروف و نهی از منکر.

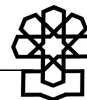
ماده (۴)

ستاد تحت نظارت ریاست قوه قضائیه و توسط شورای مرکزی با عضویت معاون اجرایی قوه قضائیه، دادستان کل کشور و رئیس یا دبیر ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر کشور، فرماندهی نیروی مقاومت بسیج و فرماندهی نیروی انتظامی سازماندهی و اداره می گردد.

ماده (۵)

وظایف و اختیارات شورای مرکزی به شرح ذیل می باشد:

- ایجاد هماهنگی بین ارگان های ذیربط،
- اتخاذ تصمیم نسبت به سیاست کلی و برنامه های ستاد،
- اتخاذ تصمیم درخصوص بودجه و اعتبارات ستاد در محدوده ای که تخصیص داده شده باشد،
- تعیین و ابلاغ وظایف و مسئولیت ها و تشکیلات واحدهای استانی،
- نظارت بر انجام وظایف واحدهای استانی،
- بررسی و اتخاذ تصمیم نسبت به پیشنهادهای واصله درخصوص تغییر و اصلاح ساختار و سایر موارد ابلاغی،
- اخذ آمار عملکرد واحدهای استانی و شهرستانی،
- اتخاذ تصمیم درخصوص استخدام به کارگیری و تعدیل نیرو و کم و کیف آن و تعیین سقف پست های مورد نیاز در واحدها و در حدود قانونی و اعتبارات و امکانات موجود،
- بررسی و اتخاذ تصمیم در مورد تعدیل نیروی انسانی در واحدهای مربوط،
- سایر مواردی که توسط رئیس قوه قضائیه ارجاع می شود،
- ایجاد هماهنگی بین ارگان های ذیربط از قبیل ناجا، بسیج، ستاد امر به معروف و نهی از منکر، دادرها، سازمان زندان ها، وزارت اطلاعات و دیگر نهادها در صورت لزوم ماده (۶)،

- دادستان کل کشور و رئیس شورای مرکزی و معاون اجرایی قوه قضائیه به‌عنوان دبیر شورای مرکزی مسئول ابلاغ و پیگیری مصوبات ستاد می‌باشد.

ماده (۷)

ستاد دارای یک دبیرخانه است که کلیه اقدامات از طریق آن ابلاغ می‌گردد.

ماده (۸)

تشکیلات ستاد حفاظت اجتماعی استان.

این تشکیلات شامل یک رئیس ستاد و پنج معاونت (اداری و مالی و پشتیبانی - هماهنگی ۱ آموزش و تحقیقات و پیگیری - شهرستان‌ها - مردمی) می‌باشد.

- رئیس ستاد و معاونین توسط دادستان مرکز استان پیشنهاد و توسط رئیس کل دادگستری ۲ استان منصوب و همچنین عزل می‌شوند و مدیریت‌های زیر مجموعه هر معاونت و سایر مسئولین و کارکنان توسط رئیس ستاد منصوب و عزل خواهند شد.

- تشکیلات تفصیلی ستاد استان و شهرستان‌ها و بخش‌ها و تعداد پست‌های هر کدام .

- منطبق با شرح وظایف به پیشنهاد معاونت اجرایی و تصویب شورای مرکزی تنظیم خواهد شد. در مرکز هر استان شورای هماهنگی ستاد با عضویت نمایندگان اعضای شورای مرکزی.

- جهت برقراری ارتباط و هماهنگی بین نهادهای استانی تشکیل می‌گردد تعداد معین اعضا تشکل هسته می‌دهند و رئیس هسته با رأی اعضای هسته انتخاب.

- می‌شود و تعداد معین از رؤسای هسته‌ها تشکل شورای منطقه را داده و رئیس منطقه را خود انتخاب می‌کنند. تعداد اعضای هر هسته و شورای منطقه به نظر رئیس ستاد بستگی دارد.

ماده (۹)

وظایف رئیس ستاد حفاظت اجتماعی استان و معاونین وی.

الف) رئیس ستاد

۱. رئیس ستاد هدایت و رهبری ستاد حفاظت اجتماعی را طبق نظر دادستان در سطح استان به عهده دارد.

۲. نظارت بر کلیه واحدها و معاونت‌ها.

۳. اخذ گزارش فعالیت هر معاونت به صورت هفتگی.

۴. اجرای دستورات دادستان استان و پیگیری آنها.

۵. ریاست شورای معاونین و اجرای مصوبات این شورا.
۶. ایجاد هماهنگی با کلیه مدیران و مسئولین استان و ائمه جمعه و جماعات و مقامات نظامی و انتظامی قضایی.
۷. ایجاد هماهنگی با کلیه مدیران و مسئولین استان و ائمه جمعه و جماعات و مقامات نظامی و انتظامی و قضایی.
۸. تلاش جهت شناساندن این ستاد به آحاد مردم.
۹. صدور کارت شناسایی برای کلیه مأمورین افتخاری و نیروهای فعال.
۱۰. امضای اسناد و قراردادهای مورد نیاز و انجام هرگونه هزینه و قبول کمک‌های مردمی در جهت پیشرفت امور ستاد.
۱۱. تصمیم‌گیری در خصوص کلیه امور مربوط به ستاد پس از جلب نظر موافق دادستان اجرای کلیه دستورات ابلاغی توسط دبیرخانه شورای مرکزی.

ب) وظایف شورای معاونین

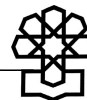
۱. این شورا جنبه مشورتی داشته و هر زمان که رئیس ستاد تشخیص دهد روزی یکبار تشکیل جلسه داده و تصمیمات اتخاذ شده در هر مورد با تصویب رئیس ستاد قابل اجرا خواهد بود.
۲. رعایت شرایط و وظایف رئیس ستاد درخصوص این تصمیمات نیز ضروری است.

ت) وظایف معاونت اداری مالی و پشتیبانی

۱. اداره کلیه امور اداری و جذب نیروی انسانی و گزینش آنها،
۲. رسیدگی به تخلفات نیروها و عدم رعایت شئون،
۳. گزارش تخلفات اعضای ستاد از ضوابط و مقررات به رئیس ستاد اداره دبیرخانه،
۴. جذب و گزینش نیروها اعضا،
۵. تدارک و پشتیبانی واحدها و نیروها،
۶. انجام امور مالی و کلیه اموری که توسط رئیس ستاد در این ارتباط تفویض می‌شود.

ج) وظایف معاونت هماهنگی

۱. ایجاد هماهنگی بین تمام معاونت‌ها و بخش‌های مختلف و شهرستان‌ها،
۲. دبیر شورای معاونین روابط عمومی و تبلیغات،

۳. رفع اختلاف بین اعضا و واحدها،

۴. حمایت قانونی از اعضای ستاد در کلیه مراجع قضایی.

ر) وظایف معاونت شهرستانها

۱. پیگیری تشکیل ستاد در شهرستانها با پیشنهاد دادستان محل و موافقت رئیس دادگستری در حوزه قضایی خواهد بود،

۲. اخذ گزارش از شهرستانها و تحویل ارائه به رئیس ستاد،

۳. نظارت و بازرسی از ستاد شهرستانها.

ز) وظایف معاونت آموزش، تحقیقات و پیشگیری

۱. آموزش کلیه مأمورین اعضای ستاد،

۲. تهیه بولتن خبری برای کلیه مأمورین اعضای ستاد آموزش همگانی و بالا بردن اطلاعات مردم درخصوص جرائم و ناهنجاریهای اجتماعی،

۳. تحقیقات و پژوهش از طریق مؤسسات تحقیقاتی برای پیشگیری از جرم،

۴. پیشگیری از وقوع جرم،

۵. دفاع حقوقی از مأمورین ستاد و در صورت نیاز در کلیه ادارات و مراجع قانونی.

س) وظایف معاونت مردمی

راهاندازی هسته‌های اولیه در محلات، مساجد، اصناف، ادارات، کارخانجات و اقشار مختلف:

۱. مردم مانند دانشگاهها، حوزه‌های علمیه، بانوان و ... ایجاد واحدهای منطقه‌ای جهت پوشش و هدایت هسته‌های اولیه،

۲. ایجاد مدیریت برای بخش‌های مختلف جامعه،

۳. جمع‌آوری کلیه اطلاعات مردمی در ابعاد مختلف و ارائه به رئیس ستاد جهت اتخاذ،

۴. تصمیمات بعدی ذخیره اطلاعات جمع‌آوری شده در برنامه رایانه‌ای،

۵. اخذ گزارش هفتگی از مدیریت‌های زیرمجموعه و جمع‌بندی آنها،

۶. راهنمایی و هدایت هسته‌ها و مدیریت آنها،

۷. برنامه‌ریزی جهت مقابله با جرائم توسط هسته‌ها مطابق ضوابط و مقررات،

۸. طراحی عملیات‌های اجرایی در جهت مقابله با جرایم توسط هسته‌ها،

۹. نظارت بر هسته‌ها و بازرسی عملکرد آنها،

۱۰. انجام هرگونه وظیفه‌ای که در این ارتباط توسط رئیس ستاد یا شورای معاونین محول می‌شود.

ماده (۱۰)

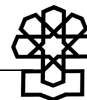
وظایف و اختیارات مأمورین افتخاری شرایط اعضای ستاد عبارتند از:

الف) اعتقاد کامل به نظام مقدس جمهوری اسلامی و قانون اساسی.

ب) داشتن اعتقاد به لزوم اصلاح جامعه و امر به معروف.

ج) داشتن اهلیت قانونی و حسن شهرت.

د) فقد سابقه محکومیت مؤثر کیفری مأمور حفاظت اجتماعی، به عضویت از ستاد اطلاق می‌شود که پس از اعلام تمایل کتبی برای فعالیت در ستاد به‌عنوان مأمور مراحل جذب و گزینش و آموزش را گذرانده و پس از احراز صلاحیت‌های لازم برای وی کارت شناسایی صادر شده است. در صورتی که مأمور شرایط لازم را از دست داده یا استعفا نموده و یا عملاً همکاری با ستاد را قطع نماید توسط رئیس ستاد مأموریت وی لغو و کارت شناسایی مسترد و باطل می‌گردد. تبصره: کارت شناسایی در دست مأمور امانت بوده و صرفاً جهت شناسایی وی مورد استفاده قرار گیرد. مأمور در این شرایط و درخواست رئیس ستاد موظف است فوراً نسبت به استرداد کارت شناسایی اقدام نموده و هرگونه سوء استفاده و یا استفاده در غیر مواردی که توسط ستاد تجویز شده است و تأخیر و یا عدم استرداد در حکم خیانت در امانت محسوب و قابل تعقیب کیفری خواهد بود. کارت شناسایی در دست مأمور امانت بوده و در صورت درخواست رئیس ستاد باید مسترد شود و هرگونه سوء استفاده و یا استفاده از آن در غیر مواردی که توسط ستاد تجویز شده، قابل تعقیب است. درخواست عضویت و فعالیت در ستاد به این معناست که فرد تمامی شرایط عضویت را پذیرفته موظف است ضمن رعایت سلسله‌مراتب کلیه تصمیمات ستاد را با دقت اجرا نماید و مقید به مواد این آیین‌نامه باشد. اعضا موظف هستند در کلیه جلسات هسته‌ها و مناطق شرکت نمایند. اعضا موظف هستند کلیه اطلاعات به‌دست آمده را به مسئول هسته یا ستاد مرکزی و عنداللزوم به ستاد مرکزی ارسال نمایند. و درخصوص جرائم مشهود به نزدیک‌ترین ضابط قضایی اطلاع دهند نظامی و ستاد اجرایی امر به معروف و نهی از منکر سپاه ارسال نمایند. اعضا در صورت مشاهده هرگونه جرمی باید طبق دستورالعمل و آموزش‌های داده شده عمل نموده و از اقدامات انفرادی و یا خودسرانه و برخورد فیزیکی خودداری نمایند. اعضا نباید گرایش‌ها و تمایلات سیاسی خود را در برنامه‌های ستاد دخالت داده و یا از ستاد در این راستا استفاده نمایند. اعضا موظف به همکاری با کلیه نیروهای انتظامی و امنیتی هستند. گزارشات مأمورین ستاد در حد خبر قابل وثوق معتبر و

قابل پیگیری است. بوده و مقامات قضایی و نیروهای انتظامی و ستاد اجرایی امر به معروف و نهی از منکر سپاه و سایر ضابطین باید ضمن پذیرش اقدام قانونی را به عمل آورند. گزارشات مأمورین ستاد به مقامات قضایی در صورتی که مستلزم وقوع جرمی باشد توسط مسئولین قضایی ارجاع و تعقیب می شود. گزارشگر در صورتی که موضوع مربوط به خود وی نباشد شاکی خصوصی محسوب نمی شود و در دادگاه طرف پرونده قرار نمی گیرد. در صورتی که اقدامات قانونی مأمورین منتهی به درگیری یا هرگونه خسارتی شد وکلا و مشاورین حقوقی ستاد از وی در مراجعه قانونی دفاع می نمایند و این مراجع و دادگاه های دادگستری نمایندگان واحد حقوقی را به عنوان وکیل قانونی می پذیرند. عضویت در ستاد افتخاری بوده و هیچ گونه حقی ایجاد نمی کند. اعضای ستاد که تمایل به ایفای نقش به عنوان مأمور ندارند عضو عادی ستاد محسوب می شوند و فاقد کارت شناسایی مذکور بوده و در بخش های دیگر فعالیت خواهند نمود. کلیه اسناد و مدارک و صورتجلسات و مکاتبات و اطلاعات شفاهی که در جلسات هسته ها، مناطق و سایر جلسات ستاد ارائه می شود محرمانه دارای طبقه بندی بوده و افشاکننده برابر قوانین تحت تعقیب می گیرد.

ماده (۱۱)

نحوه فعالیت ستاد حفاظت اجتماعی استان.

الف) مرحله اول

۱. در این مرحله ابتدا، تمامی مسئولین واحدها و معاونت ها تعیین و منصوب می شوند.
۲. هر معاونت با مدیریت ها و واحدهای زیر مجموعه فعالیت خود را طبق شرح وظایف آغاز می کند.
۳. عضوگیری از تمامی محلات، مساجد، مدارس و اقشار مختلف مردم آغاز می شود

ب) مرحله دوم

۱. جذب و گزینش اعضا و مأمورین و تشکیل هسته ها و شورای مناطق.
۲. تعیین مسئولیت و رده بندی آنها.
۳. اجرای کلاس های آموزشی و توجیهی برای آنها.
۴. شروع به کار هسته های اولیه و واحدهای منطقه ای.

ج) مرحله سوم

۱. شناساندن ستاد به مردم و مسئولین.
۲. شناسایی بیماری‌های معضلات اجتماعی هر محله و منطقه که مخل امنیت و آسایش عمومی است.
۳. شناسایی مجرمین و اشخاص منحرف و اراذل و اوباش برقراری ارتباط اعضا، مأمورین و هسته‌ها با نیروی انتظامی، بسیج و اداره اطلاعات و ...
۴. تحویل کارت شناسایی و کد مخصوص برای هر فرد.

د) مرحله چهارم

۱. تعیین برنامه‌های امر به معروف و نهی از منکر توسط اعضا و هسته‌ها با هدایت ستاد مرکزی مناسب با هر موضوع.
۲. اجرای برنامه‌های امر به معروف و نهی از منکر توسط اعضا و هسته‌ها، یا هدایت ستاد مرکزی مناسب با هر موضوع.
۳. ارسال نتایج حاصله به ستاد مرکزی.
۴. اجرای برنامه‌های مستمر جهت حفاظت اجتماعی.

ماده (۱۲)

این آیین‌نامه در (۱۲) ماده و سه تبصره در تاریخ ۱۳۸۳/۷/۲۳ به تصویب رئیس قوه قضائیه رسیده و از همین تاریخ لازم‌الاجرا می‌باشد.

منابع و مأخذ

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران.
۲. قانون برنامه سوم توسعه.
۳. قانون برنامه چهارم توسعه.
۴. مطهری، مرتضی. جامعه و تاریخ، انتشارات صدر، تهران.
۵. صحیفه امام، ج ۹.
۶. اساسنامه ستاد احیای امر به معروف و نهی از منکر.
۷. نجفی، شیخ محمدحسن. جواهرالکلام، ج ۲۱.
۸. فرمان هشت ماده‌ای امام خمینی (ره)، صحیفه امام، ج ۱۷.
۹. قانون فعالیت احزاب، جمعیت انجمن‌های سیاسی و صنفی و انجمن‌های اسلامی یا اقلیت‌های شناخته شده، ۱۳۶۰/۸/۷.
۱۰. آیین‌نامه اجرایی فعالیت انجمن‌های اسلامی، ۱۳۶۲/۷/۱۰.
۱۱. آیین‌نامه اجرایی انجمن‌های اسلامی واحدهای اداری، ۱۳۶۸/۵/۷.
۱۲. قانون ختمشوی کلی و اصول برنامه‌ای سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۱.
۱۳. بخشنامه تشکیل شوراهای امر به معروف و نهی از منکر در واحدهای ادارات، کارخانجات و تشکل‌های مردمی، ۱۳۸۵.
۱۴. آیین‌نامه ستاد پیشگیری و حفاظت اجتماعی.
۱۵. لایحه دعوت به خیر، امر به معروف و نهی از منکر.

شماره مسلسل: ۱۰۳۱۹

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: الزامات حقوقی و قانونی اجرایی شدن اصل هشتم قانون اساسی

نام دفتر: مطالعات فرهنگی (گروه فرهنگ عمومی و ارشاد در تبلیغ اسلامی)

تهیه و تدوین: احسان بابایی

ناظر علمی: سینا کلهر

متقاضی: معاونت پژوهشی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. الزامات حقوقی

۲. امر به معروف و نهی از منکر

۳. قانون اساسی

تاریخ انتشار: ۱۳۸۹/۴/۱۶